

රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ මඟින් ගැටුම් ව්‍යවර්තනය

ගුන්තර ඔච්චර (Gunther Baechler)

1. හැඳින්වීම : ප්‍රතිසංස්කරණය යනු හුදෙක් පරිපාලනය වෙතස් කිරීමට වඩා වැඩිමනත් කාර්යයකි

රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණය හා ගැටුම සමීප වශයෙන් එකිනෙකට බැඳී ඇත. රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණය එක් අතකින් ගැටුම් ව්‍යවර්තනය සහ තිරසාර සාමය සඳහා පූර්ව කොන්දේසියක් සේ දැකිය හැකි අතර, එය ගැටුම් මූලාශ්‍රයක් බවට ද පත්විය හැකිය. ගැටුම් සාමකාමීව හැසිරවීම සඳහා සමාජයේ විවිධ කණ්ඩායම්වලට උපකාරීවන ව්‍යුහයන්, වටිනාකම් සහ ආකල්ප මත රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ සම්භාවිතාව ද රඳ පවතියි.

ඒ කෙසේ වෙතත් රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ පරිපාලන පද්ධතිය හෝ සමීපත් බෙදා වෙන් කිරීම ප්‍රතිසංවිධානය කිරීමට වඩා පුළුල් පරාසයක් ඇතුළත් කරගත යුතුය. ඒ වෙනුවට එය සහභාගිත්ව හා නීත්‍යානුකූල කරන ලද ජාතිය ගොඩනැගීමේ ක්‍රියාවලීන් ස්ථාපනය කිරීම සඳහා වූ පදනමක් සකස් කළ යුතුය. එසේම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංවර්ධනය ජනතා සහභාගිත්වය සහ නීතියේ ආධිපත්‍යය ශක්තිමත් කිරීමෙන් ද එය මුල් බැසගත් ගැටුම් සාමකාමීව කළමනාකරණය සඳහා ප්‍රතිඵලදායී වනු ඇත. බහුත්වවාදය, සහනසිලි බව, අපේකම සහ සම්මුතිය වැනි අගයන් මත පදනම් වීම නිසාත් දේශපාලන ක්‍රියාකාරීන් අතර සාකච්ඡා, සම්මුති හා සහයෝගිතා වැනි වර්ග ප්‍රතිමාණ ඇති කිරීමට උපකාරීවන නිසාත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය මුල් බැස ගන්නා අතරවාරයේ එය සැනසුම් දායක ප්‍රතිඵලයක් ද ඇති කරනු ඇත.

එසේ වුවත් රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ හේතු කොටගෙන නිෂේධක ප්‍රතිවිපාක ද ඇතිවිය හැකිය. බාහිර බලපෑම් මත සිදුවන වේගවත් වෙනස්වීමක් ඇතිවන අවස්ථාවලදී එය තියුණු ගැටුමකට මූලාශ්‍රයක් විය හැකි අතර, පාලක තන්ත්‍රයේ ප්‍රවණත්ව ප්‍රතික්‍රියා ඉස්මතු කිරීමට ද ඉඩ තිබේ. දුර්වල අයුරින් සැලසුම් කරන ලද රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ගැටුමක් නරක තත්ත්වයට පත් කිරීමට මඟ පෑදීමට ද පුළුවන. උදාහරණයක් වශයෙන් ඇන්ගෝලාව ගත් කල බිකේසි සාම ගිවිසුමෙන් පසු යුද්ධය ඉස්මතු වීම ජයග්‍රහකයාට පමණක් සියලු ප්‍රතිලාභ අයත්වීමේ ක්‍රමවේදයක් කල්තබා ස්ථාපනය කිරීමේ අවාසනාවන්ත ප්‍රතිඵලයකි. ඒ අනුව රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ දැකිය යුත්තේ සැමවිටම ගැටුම් අවම කිරීම හා අර්බුද උත්සන්න කිරීම අතර, සියුම් රේඛාවක් සොයන 'අතුරේ යාමක්' ලෙසටය.

දේශභ්‍යන්තර ගැටුම් වැළැක්වීම, ලිහිල් කිරීම හා ඒවායින් ඇතිවන බලපෑම සමනය කිරීම සඳහා රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාවලියට ඇති හැකියාව වෙනුවෙන් මෙම පරිච්ඡේදය යොමුවනවා ඇත. II කොටසින් අර්බුද සහිත කලාපවල ඇත්ත වශයෙන්ම පවත්නා අභියෝගයන් පිළිබඳ සංක්ෂිප්ත විස්තරයක් ලබාදෙන අතර රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණවලට මෙම ප්‍රශ්න සම්බන්ධයෙන් මැදිහත්විය හැකි සමහර ක්‍රම පැහැදිලි කර දෙයි. පහත දැක්වෙන ඡේදයන්හි මෙම ක්‍රමෝපායයන් සවිස්තර වශයෙන් සාකච්ඡා කෙරෙනවා ඇත. III කොටස සහභාගිත්ව ක්‍රියාවලිය ශක්තිමත් කිරීමේ ක්‍රියාවලි විස්තර

කරයි. IV කොටස ආයතන ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳව වෙන්වී ඇති අතර V කොටස ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණයට අවධානය යොමු කර ඇත. ලිපිය අවසන් වන්නේ නුදුරු අනාගතයේ දී වැඩිමනත් අවධානයට ලක් වීමට සුදුසු විවෘත ප්‍රශ්න සමහරක් සමගය. (VI කොටස)

2. අර්බුදකාරී කලාපවල අභියෝග

මෑත අවුරුදු කිහිපය තුළ රාජ්‍යයන් අතර අවි ගැටුම් සංඛ්‍යාව අඩු වී ඇති අතර රාජ්‍යභ්‍යන්තර පවතින ප්‍රචණ්ඩ ගැටුම් හේතුකොට ගෙන රටවල් විශාල සංඛ්‍යාවක් අවුල් සහගත තත්ත්වයට පත්වී තිබේ. මෙම වර්ධන ඉතා සමීප වශයෙන් බද්ධ වන්නේ විශේෂයෙන්ම සීතල යුද්ධයේ අවසානයක් සමගම ඉස්මතු වූ නව ප්‍රභවයකටය. එනම් රජයේ පොදු බිඳවැටීම, ආර්ථික අගතිගතම, සිවිල් අරගල හා සමස්ත මානව දුගී බව මගින් නිරූපණය කෙරෙන ජාතික රාජ්‍යයේ සාමාන්‍ය අසාර්ථකත්වයයි (Helman & Ratner 1993).

රාජ්‍යයන්ගේ අසාර්ථකත්වයට හේතු වශයෙන් පෙන්වනු ලබන්නේ මෙම සමාජ සංස්ථාවන් තුළ සිරස් මෙන්ම නිරස් නීත්‍යානුකූලභාවයක් ද නොමැතිවීමයි (Holsti 1991; Heinrich 2000). ඉහළ සිට පහළට නීත්‍යානුකූල භාවය නොමැතිවීමේ කාරණය ගත් කල රජය හා සමාජය අතර ඇති සම්බන්ධතාව වෙන් වී ගොස් ඇත. යම් ප්‍රතිමාණ රීති හා ඇගයීම් පද්ධතියක් පදනම් කරගෙන රාජ්‍යයේ ප්‍රභූතව පාලනයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ අවබෝධය සහ පිළිගැනීම පාර්ශ්වික වශයෙන් හෝ අත්හැර දමා ඇත. අනික් අතට තිරස් නීත්‍යානුකූලභාවය යනු සාමාජිකත්වය හා දේශපාලනය ප්‍රජා කණ්ඩායම් පිළිබඳ අරුත් දැක්වීමයි. වාර්ගික අරගල මුල් කරගෙන යුද වැදී සිටින සමාජයන්හි මේ ආකාරයේ නීත්‍යානුකූලභාවයක් බොහෝ විට නොමැත. මෙම රටවල දේශපාලන ප්‍රජාවන් පිළිබඳව ධනාත්මක මතයක් ද නොමැත. විවිධ වාර්ගික කොටස් අතර පොදු ජාතික අන්‍යතාවයක් නොමැතිවීම හේතු කොට ගෙන ඔවුන් හට පක්ෂපාතී බැඳීමක් හෝ ජාතික සමගිය පිළිබඳ හැඟීමක් හෝ නොමැත (Soerensen 1998; Heinrich 2000).

සිවිල් අරගල මැඩපවත්වා ගැනීම සඳහාත්, ආර්ථික සංවර්ධනයක් අත්පත් කර ගැනීම හා මානව දුක් වේදනා දුරුකර ගැනීම සඳහාත් මෙම අසාර්ථක රාජ්‍යයන්ට ආධාර ලබා ගැනීම පිණිස රාජ්‍යය ප්‍රතිනිර්මාණය කිරීමේ ක්‍රියාවලියකට පිවිසීම අවශ්‍ය වේ. මෙම තත්ත්වයන් යටතේ සංවර්ධන ආධාර ලබාදීමේ සාම්ප්‍රදායික ප්‍රවේශයන් කණගාටුදායක අන්දමින් ප්‍රමාණවත් නොවන බව ඔප්පු වී තිබේ. වඩාත් පරිපූර්ණ ප්‍රවේශයක් අවශ්‍ය බව පැහැදිලිය. නව දේශපාලන, ආර්ථික හා සමාජයීය පරිසරයක් ස්ථාපිත කොට සමාජය නැවත ගොඩනැගිය යුතුය.

මේ සම්බන්ධයෙන් නිතර උපුටා දැක්වෙන ආකර්ෂණීය වචනයක් වන්නේ 'යහ පාලනය' යන්නයි. ආර්ථික සහයෝගීතාව හා සංවර්ධනය සඳහා වූ සංවිධානයේ සංවර්ධන ආධාර කමිටුව (OECD/DAC) නිර්වචනය කර ඇති පරිදි රටක යහ පාලනය කේන්ද්‍රීය කරුණු හතරකින් සමන්විත වේ.

- නීතියේ ආධිපත්‍යය;
- රාජ්‍ය අංශය කළමනාකරණය;
- දූෂණ විරෝධය;

- පමණ ඉක්ම වූ යුද විසඳුම් අඩු කිරීම;
- ඊට වැඩිමනත් ආශ්‍රිත කරුණු තුනක් ද ඇතුළත් වේ
- සහභාගීත්ව සංවර්ධනය;
- ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය;
- මානව හිමිකම්වලට ගරු කිරීම.

ධරණිය සාමය හා සංවර්ධනය සඳහා වන පූර්ව කොන්දේසි සපුරාලීමට ඇත්ත වශයෙන්ම යහ පාලනය පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවේ. එයට හේතුව වන්නේ එය සිරස් නීත්‍යානුකූලත්වය නැවත ස්ථාපනය කිරීමට පමණක් උපකාරී වීමයි. එතෙකුදු වුවත් එය මූලික වටිනාකම් පිළිබඳව ව්‍යාප්ත වූ පොදු සම්මුතියක් පදනම් කරගෙන බහුවිධ සමාජයකට ක්‍රියාත්මක වීමට පහසුකම් සැලසෙන තිරස් නීත්‍යානුකූලභාවයකට මං සලසන්නේ නැත. ඒ අනුව එවන් රාජ්‍යයන් තුළ තිබෙන සමූහ කණ්ඩායම් වෙන් වී, සිටීමක් පිළිබඳ හැඟීමක් ඇති කර ගැනීමට ඉඩ ඇත. විවිධ කණ්ඩායම් ජාතියක් වශයෙන් බැඳ තබන පොදු අන්‍යෝන්‍යවයක් නැති වන්නට ද ඉඩ තිබේ.

අන්තර් රාජ්‍ය සංවිධාන වුවද රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන වුවද ජාත්‍යන්තර ක්‍රියාකාරීත්ව රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණයේ පහත සඳහන් කරුණු සම්බන්ධයෙන් විශේෂ අවධානයක් යොමු කරති. ඒවා නම් සහභාගීත්වය හා ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය, සංධිකරණය හා විමධ්‍යගත කරණය, ව්‍යවස්ථා හා අධිකරණ ප්‍රතිසංස්කරණ, ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය සහ සංවාදයට නැඹුරු හෝ අතරමැදි ආයතන වේ. රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ කෙරෙහි බලපාන ඉතාම වැදගත් අභියෝග සම්පිණ්ඩනය කොට පෙන්නුම් කරන හුය තුනකට මෙම ක්‍රියාකාරකම් ගොනු කළ හැකිය. මේවා පහත සඳහන් කොටස්වල සවිස්තරව සාකච්ඡා කෙරෙනවා ඇත:

- සමාජ හා දේශපාලනික ස්ථාවරභාවය වර්ධනය කිරීම සඳහා සහභාගීත්වය හා ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය පෝෂණය කිරීමේ අවශ්‍යතාව.
- වඩාත් කල් පවත්නා සමාජමය ව්‍යුහයක් නිර්මාණය කිරීම හා පවත්වාගෙන යාම සඳහා ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණවල ඇති අවශ්‍යතාව.
- පරිපූර්ණ ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංවිධානයක ඇති අවශ්‍යතාව

3. සහභාගීත්වය හා ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය

පාලකයන් හා පාලිතයන් අතර පැහැදිලි පරතරයක් ඇති වීම යුද ඇළලී ගිය සමාජවලට ආවේණික පොදු ලක්ෂණයකි. කැරලි ව්‍යාපාරයක් බලයට පත්වුවහොත් හෝ පත් වූ විට ඔවුහු ද බොහෝ විට තම පූර්වගාමීන් හා සමානවම අහිතකර පාලන රටාවක් අනුගමනය කිරීමට පෙළඹෙති. බොහෝ විට පථ 01 ක්‍රියා මාර්ගය (ඉහළම නායකයන් අතර පැවැත්වෙන ඍජු සාකච්ඡා මගින් ක්‍රියාත්මක කරවන) ප්‍රායෝගික නොවේ. එයට හේතුව වන්නේ එක් පාර්ශවයක් හෝ පාර්ශව දෙකම ගැටුමට සම්බන්ධවී සිටින අනෙක් පාර්ශවයන් සම්බන්ධ වී සිටින අනෙක් පාර්ශවයන් සාකච්ඡාවට සම්බන්ධ විය යුතු නීත්‍යානුකූල පාර්ශවය වශයෙන් නොපිළි ගැනීමයි. එ බැවින් ගැටුම් ව්‍යාවර්තන

සම්බන්ධයෙන් වූ බැඳුණු ලෙස ප්‍රයත්න දැරීමේ දී සහභාගිත්වය හා ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය අත්‍යවශ්‍ය බව බොහෝ අය විසින් පිළිගෙන ඇත. මේ සඳහා තීරණාත්මක කරුණු සාර්ථක ව විසඳා ගැනීම අවශ්‍ය වේ.

3.1 ග්‍රාමීය ප්‍රජාවේ සහභාගිත්වය

සාමය සහ සංවර්ධනය කරා යන සංක්‍රමණික ක්‍රියාවලිය කල් පවතින්නට නම් එයට දේශපාලන ප්‍රභූ කොට්ඨාසයේ පමණක් නොව මුළුමනින් ප්‍රජාවේම සහයෝගය ලැබිය යුතුය. ප්‍රජාවෙන් ම සියයට 60 ක් හෝ ඊට වැඩි ප්‍රමාණයක් කෘෂිකාර්මික අංශයේ නිරත වී සිටි නම් (සහායකත්ව මූලධර්මය මත පිහිටා) හැකි හොඳම මට්ටමේ දී ඔවුන්ට තමන්ගේ කාර්යයන්හි සහභාගිවීමට අවස්ථා සලසා දෙමින් ග්‍රාමීය ප්‍රදේශවල ජනතාව මෙහෙයවීම වැදගත් වේ. ග්‍රාමීය ජනතාව කොන්වීම, සමාජ පරිහානිය සහ එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් උද්ගතවන ප්‍රචණ්ඩකාරීත්වය (උදාහරණයක් වශයෙන් කෙන්යාවේ හරක් හොරකම්) හෝ කැරලි සංවිධානය වීමට අනුබල දෙන අන්දමේ වාතාවරණයක් (ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කොන්ගෝ ජනරජයේ මෙන්) වැනි තත්ත්වයන්ගෙන් මිදිය යුතු නම් ඔවුන්ට බලපාන සමාජ ආර්ථික, පාරිසරික සහ වාර්ගික කරුණුවලට සාර්ථක මුහුණදීම සඳහා ඔවුන් බලාත්මක කළ යුතු වේ. ගොදුරු බවට පත්විය හැකි කණ්ඩායම් ස්වයං ධරණීය සාම හා සංවර්ධන ක්‍රියාවලියේ (ධරණීයතාව) හිමිකරුවන් බවට පත් කිරීමටත් ග්‍රාමීය මට්ටමේදී එලදායි සමගියක් යළි ස්ථාපනය කිරීමේ හා ගැටුම් නිරාකරණය කිරීම සඳහා පදනම දමා ගැනීමටත් (මැදිහත්වීම) ගොදුරු බවට පත්විය හැකි එම කණ්ඩායම්වල ආත්මෝපාකර හැකියාවන් වර්ධනය කිරීමටත් (බලාත්මක කිරීම) සමාජ සජීවීකරණ යාන්ත්‍රණය මගින් මං පෙන්විය යුතු වේ (SLE 1999).

ග්‍රාමීය ප්‍රජාවේ සහභාගිත්වය තහවුරු කිරීම ක්‍රියාවලියක් අනුව හැඩගැසුණාවූ මෙහෙවරකි. ඒ අනුව එය විමධ්‍යගත කිරීමේ බලය බෙදාහැරීමේ ව්‍යුහාත්මක ප්‍රවේශයකට අත්‍යවශ්‍ය අනුපූරණයකි. රාජ්‍ය සහ / හෝ ආධාරදායකයන්ගේ විශේෂිත වැඩසටහන් මගින් සහභාගිත්වය වර්ධනය කළ හැකිය. එක් සුවිශේෂී අපේක්ෂා සහගත ප්‍රවේශයක් ආරම්භ වන්නේ පවතින සියලුම මානව හා පාරිසරික සම්පත් පිළිබඳ තොරතුරු ලේඛනයක් සැපයීම සඳහා සැලසුම් කරන ලද සහභාගිත්වපාදක අධ්‍යයනයකිනි. ධරණීය සංවර්ධනයේ ප්‍රතිමානික රාමුව තුළ මෙම කාර්ය නැඹුරු පර්යේෂණය අනතුරුව කෘෂිකාර්මික ක්‍රියාකාරකම් දියුණු කිරීම, සම්පත් පරිහරණය සහ බෙදාහැරීම් පිළිබඳව තිබෙන ආකල්ප වෙනස් කිරීම, ගැටුම් නිරාකරණයට හා සම්බන්ධ වටපිටාවේ පවත්නා යන්ත්‍රණයට නව ජීවයක් ලබාදීම, ස්ථානගත ව්‍යුහය අභිවර්ධනය කිරීම සහ තරුණයන් සඳහා ගොවිපොළෙන් බැහැර අවස්ථාවන් හා ඒ හා සම්බන්ධ පුහුණු වැඩසටහන් නිර්මාණය කිරීම ආදිය අරමුණු කරගන්නා ව්‍යාපෘතීන්ට උපකාරී විය හැකිය (Ghebru and Kohler 1999).

3.2 සිවිල් සමාජය ශක්තිමත් කිරීම

අතිශයින් පැතිරී ගිය අනාරක්ෂිතභාවය මගින් නිරූපණය විය හැකි, එසේම ජනවාර්ගික හා සංස්කෘතික වෙනස්කම් උග්‍ර අන්දමින් අපයෝජනය කිරීම මගින් අවිශ්වාසය හා සැකයේ වාතාවරණයක් නිර්මාණය විය හැකි ජාතියකට සිවිල් සමාජය අවිද්‍යමාන හෝ අක්‍රියව සිටින විට එය පීඩාකාරී පාලනයකට යටත්ව සිටින බවට පැහැදිලි ලක්ෂණයකි. මෙයට ප්‍රතිවිරෝධී ලෙස ශක්තිමත් සිවිල්

සමාජයකට යහපත්, සමාජමය ව්‍යුහයක් වෙනුවෙන් සිවිල් ගැටුම් නිරාකරණය කිරීමට සහාය විය හැකි ඇප කරුවෙකු වීමට හැකියාව තිබේ. සිවිල් සමාජයට ප්‍රාදේශීය මට්ටමෙන් (උදාහරණයක් වශයෙන් වැඩිහිටියන්ගේ සංගම්) සිට මැද මට්ටම (රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විද්වතුන්) හරහා ඉහළම මට්ටම දක්වා වූ සියලු ක්‍රියාකාරී පුරවැසි කොටස් අයිති වෙයි. එය ව්‍යාපාරික ප්‍රජාව, වෘත්තීය සමිති, කාර්තෘ සංවිධාන, සාම හා මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරීන්, මාධ්‍යකරුවන් හා විද්‍යාඥයන් ඇතුළු විවිධ සමාජමය කොටස්වලින් සමන්විත වේ.

බහු-පට්‍ර නාන්තිකභාවයේ රාමුව තුළ (Diamond & McDonald 1991) ධූර්වකරණය වූ කණ්ඩායම් අතර සහසම්බන්ධතා ඇති කිරීමේ කාර්යයේදී විවිධ සමාජ ස්තර අතර සාකච්ඡාව හා සමගිය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ දී සහ නිල මට්ටමේදී සහ යහපාලනය අභිවර්ධනය කිරීමේදී තීරණාත්මක කාර්යභාරයක් සිවිල් සමාජයට ඉටු කළ හැකිය. මිනිසුන් මිනිසුන් අතර සාකච්ඡා, වටමේස කතා බහ, සාමය සඳහා දේශීය ශක්‍යතා නිර්මාණය කිරීම සහ අංශ අතර හවුල්කාරීත්වය (1998 ටෙනිසන් විස්තර කර දී ඇති පරිදි ප්‍රින්ස් ඔෆ් චෙල්සි හි ව්‍යාපාර නායකයන්ගේ සමුළුව මෙන්) සාර්ථක අන්දමින් යොදාගෙන ඇති වාහකයන් සමහරකි. අසාර්ථක රාජ්‍යයන් තුළ හා රජයේ පාලනයෙන් බැහැර ප්‍රදේශවල දුක් ගැනවිලි ලිහිල් කිරීමටත්, වාර්ගික වෛරය අඩු කිරීමටත්, සංස්කෘතීන් හරහා සාමය ගොඩනැංවීමටත්, ශක්තිමත් සාම කලාප ස්ථාපනය කිරීමටත් සිවිල් සමාජයට උදව් විය හැකිය. මෙයට හොඳ උදාහරණයක් සොයාගත හැකිවන්නේ 1990 දශකය තුළ අන්ගෝලාවේ පල්ලි මගින් ක්‍රියාත්මක කරන ලද සාම ආරම්භක පියවර තුළය. එහිදී ජනාධිපති ඩොස් සැන්ටෝස් හා කැරලි නායක සවිමිබ් අතර තිබූ දේශපාලන ඇණහිටීම් අතික්‍රමණය කිරීම සඳහා සිවිල් සමාජය සංවිධානය කිරීමට ඇන්ගෝලාවේ පල්ලි වෙහෙස වී ක්‍රියා කළේය.

බිම් මට්ටමේ සිට ශක්තිමත් හා දීර්ඝකාලීන වූ සාමය ගොඩනැංවීම සඳහා දායකත්වයක් ලබාදීමට කුමන හෝ අවස්ථාවක් ළඟා කර ගැනීමට අවශ්‍ය නම්, මෙම රටවලට ආධාර සපයන ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන හා ආධාරකරුවන් සිවිල් සමාජය මුහුණපාන බාධක පිළිබඳව සංවේදී විය යුතුය. මේ සියලු ක්‍රියාකාරකම් මගින් සිවිල් සමාජය රාජ්‍යය බල ප්‍රදේශය තුළ විවිධ කණ්ඩායම් හා ජාතීන් අතර සදාචාරවත් ජනසමාජයක් සවිමත් කිරීමක් හෝ නිර්මාණය කිරීමක් කරයි. මේ අර්ථයෙන් ගත් කල නෛතික නිර්මාණය සම්බන්ධයෙන් ගනු ලබන සමගාමී ප්‍රයත්නයකට උෟණ පූරකයක් වශයෙන් එය රාජ්‍යයක සමාජමය හා සදාචාරාත්මක නිර්මාණයට උපකාරී වෙයි.

කෙසේ වුවද ක්‍රියාකාරී කොටස් අසංවේදී වන්නේ නම් හෝ කඩා බිඳගෙන යන්නේ යැයි අවබෝධ වේ නම් සිවිල් සමාජ ආයතන ප්‍රවර්ධනය කිරීම හෝ කෘත්‍රීම වශයෙන් හෝ නිර්මාණය කිරීම සඳහා ඔවුන් දරන ප්‍රයත්නයන් තුළම, අර්බුද මුදාහරින සාධකයක් අන්තර්ගත විය හැකිය. විශේෂයෙන්ම බාහිර ක්‍රියාකාරීන් සම්බන්ධ වූ විට හෝ එසේ සම්බන්ධ වුවහොත් මෙසේ වේ. මර්දනකාරී හෝ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිළිබඳව පළපුරුද්දක් නොමැති රාජ්‍යයක් සම්බන්ධයෙන් ගත් කල ඉහළින් ප්‍රවණ්ඩ ප්‍රතික්‍රියා මුදාහැරිය හැක්කේත්, පුරවැසි සහභාගීත්ව ව්‍යාපාර අයුතු ලෙස යොදාගැනීම හෝ කඩා බිඳ දැමීමටය. ඒවායේ ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් සමාජයේ සමස්ත අස්ථාවරත්වයට මග පෑදිය හැක්කේත් අල්ප වශයෙන් සංවර්ධිත සිවිල් සමාජයන්ටය.

3.3. ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය සහභාගීත්ව ක්‍රියාවලියක් වශයෙන්

සංවර්ධනය වන ලෝකයේ බොහෝ රටවල මේ වන විට ජනාධිපති හා පාර්ලිමේන්තුව ඡන්ද පවත්වා ඇති අතර ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණ ක්‍රියාවලිය තවමත් කැඩී බිඳී යන හා උෟෂ්‍ය සංවර්ධිත තත්ත්වයක පවතී. අයහපත් පාලනය සහ දුර්වල රාජ්‍ය කාර්ය සාධනයක් බොහෝ විට ක්‍රමන්ත්‍රණයක් මගින්, බෙදීයාමකින් හෝ සිවිල් යුද්ධයකින් බලය අත්පත් කරගත් නායකත්වය සමග සමපාත වෙයි. ස්ථාවර සාමයක් සඳහා, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය අවශ්‍ය අංගයක් බව (වෙනත් දේ සමග මුරවිචික් 1996, 573 බලන්න) දැනට ඒත්තු ගොස් ඇති බැවින් රාජ්‍යයකට හා සිවිල් සමාජයට පිළිගත හැකි විවෘත හා සහභාගීත්ව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලියක් ප්‍රවර්ධනය කිරීම අර්බුද වැළැක්වීමට හා ගැටුම් ව්‍යවහරණය සඳහා වටිනා දායකත්වයක් වන්නේය.

සංවාදයට නැඹුරු වූ සංවර්ධන සහයෝගිතා ප්‍රයත්න, ඕනෑම දීර්ඝකාලීන, පහසුවෙන් අවබෝධ කරගත හැකි සංවර්ධන උපාය මාර්ගය බවට සුදුසු පරිදි සකස් කරගනු ලබන ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය ගලපාගත යුතුය. ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය සංකීර්ණ මෙන්ම ක්‍රමයෙන් ඉදිරියට යන ක්‍රියාවලියකි. එය ජාතික තත්ත්වයට ගැලපෙන පරිදි සකස් කරගත යුතුය. එවන් සාම්ප්‍රදායික අගයන් හා ප්‍රතිමාන අභියෝගයට ලක් කරන ක්‍රියාවලි සමාජයට බැහැරින් ගෙන ආදේශ කිරීම අපකීර්තිමත් ප්‍රතිඵල ගෙන දෙන අසීරු කරුණකි. කෙසේ වුවද, මෙම ප්‍රයත්නයන් දියත් කිරීමත් සමග අවධානය යොමු කළ යුතු ප්‍රවේශ අවස්ථා කිහිපයක්ම ඇත: ඒවා නම් පුද්ගලයන් හා කණ්ඩායම් බලාත්මක කිරීම, ප්‍රජාව ශක්තිමත් කිරීම, පොදු කටයුතුවලට බලපෑම් කළ හැකි සංවිධානවලට සහයෝගය දක්වීම හා විවිධ කොටස්කරුවන්ගේ පරස්පර විරෝධී ඕනෑ එපාකම් සම්බන්ධයෙන් සාමකාමීව ක්‍රියා කිරීමේ තම හැකියාව ඔප්පු කර ඇති දැනට ක්‍රියාත්මක වන මැදිහත්කරුවන් වශයෙන් ක්‍රියාත්මක වන ආයතනවලට අනුග්‍රහ දැක්වීම ආදියයි. මේ සියල්ලටම වැඩිමනත් වශයෙන් රජයන් මගින් බලය හවුලේ තුක්ති විඳීම, තීරණ ගැනීම් පාලනය කිරීම, දේශපාලන හා ආර්ථික බලය විධිමත් ලෙස තුලනය කිරීම හා දේශපාලන හා අධිකරණ පද්ධතියක් වැනි ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආයතන ස්ථාපනය කිරීම හෝ තහවුරු කිරීම වැනි කාර්යයන් සඳහා ක්‍රියා මාර්ග හා යාන්ත්‍රණ ලබාදිය හැකිය. අවසාන වශයෙන් පාරදෘශ්‍ය සහ යුක්ති සහගත ක්‍රියාමාර්ග ස්ථාපනය කිරීමේදී තී, දූෂණවලට එරෙහිවීමේ දීත් මුළු මහත් ප්‍රජාවටම ප්‍රයෝජනවත් වන පරිදි මූලික කටයුතු ඉටු කිරීමේ දීත් නීත්‍යානුකූල හා බලවත් ආයතන කාර්යක්ෂම විය යුතුය.

කොටුව 01 : ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය හා මැතිවරණ සහාය සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ආයතනය මගින් ලබාදෙන ප්‍රජාතන්ත්‍ර සහයෝගය (IDEA)

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ ප්‍රවර්ධනය සඳහා වෘත්තීමය ආධාර සඳහා දිය හැකි හොඳ උදාහරණයක් නම් ස්ටොක්හෝම් නගරයේ පිහිටුවා ඇති ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය හා මැතිවරණ සහාය සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ආයතනයයි. උතුර හා දකුණ දෙකෙහිම සමාජිකයන්ගෙන් සමන්විත මෙම ජාත්‍යන්තර සංවිධානය ගොඩනගන ලද්දේ පැරණි සෝවියට් දේශයේ කඩා වැටීම හා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ රැල්ල නැගෙනහිර යුරෝපය

වෙළාගැනීමත් සමගය. ලොව පුරා ධරණීය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් ප්‍රවර්ධනය කිරීමට හා වැඩි දියුණු කිරීමට එම සංවිධානයට ගෝලීය වරමක් ලැබී ඇත. වෙනත් ජාත්‍යන්තර සංවිධාන මැතිවරණ සංවිධානය කිරීමට හා නිරීක්ෂණය කිරීමට තම ශක්තිය ගොනු කර ඇති අතර, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය හා මැතිවරණ සහාය සඳහා වන ජාත්‍යන්තර ආයතනය (IDEA) පළමු මැතිවරණයෙන් ඔබ්බට ගොස් දීර්ඝ කාලීන උපාය මාර්ග ඔස්සේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සහයෝගයක් ලබාදෙයි. මෙම ආයතනය ලබා දෙන සහයෝග අතර :

- තම රටවල ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආයතන සංවර්ධනය කර ගැනීම සඳහා ශක්‍යතාවන් ගොඩනංවා ගැනීමට උපකාරී වීම
- බහු පක්ෂ බහුත්වවාදී හා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ක්‍රියාවලිවලට ගැලපෙන සම්මතයන්, නියමයන් හා මාර්ගෝපදේශන දියුණු කිරීම හා ප්‍රවර්ධනය.
- ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංවර්ධනය සන්දර්භයක් තුළ මැතිවරණවලදී පාරදෘශ්‍ය භාවය, වගකිව යුතු බව, වෘත්තීයභාවය හා කාර්යක්ෂමතාව ප්‍රවර්ධනය කිරීම.
- ලොව පුරා සිටින ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ක්‍රියාත්මක කරන්නන් අතර සංවාද ඇති කිරීමට මැදිහත්වීම සහ රැස්වීම් ස්ථාන සපයා දීම.
- මැතිවරණ මා මැතිවරණ නිරීක්ෂණය සමබන්ධයෙන් වන දැනුම වර්ධනය කිරීම

මූලාශ්‍රය : IDEA අත්පොත (වැඩිදුර තොරතුරු සඳහා <http://www.dea.int> බලන්න).

3.4 සංවාද නැඹුරු හා අතර මැදි ආයතන

යුද වැදී සිටියා වූ රටවල සමාජ ව්‍යුහයන්හි දේශපාලන වෙනස්වීම් විවිධාකාර විය හැකිවා මෙන්ම අතිශයින් ව්‍යාප්ත වූ බලපෑම් කිරීමට ද ඉඩ තිබේ. එම වෙනස්වීම් අතිශයින්ම මධ්‍යගත සමාජ හෝ ආඥා දායක රාජ්‍ය විමධ්‍යගත කිරීමේ සිට මධ්‍යම ආධිපත්‍යයක් සුළු වශයෙන් ඇති හෝ කොහෙත්ම නැති හෝ දුර්වල හෝ අසාර්ථක රාජ්‍යයන් මූලික වශයෙන් ප්‍රතිස්ථාපනය දක්වා විය හැකිය. මේ සියලු අවස්ථාවල පොදු ලක්ෂණය වන්නේ ශක්තිමත් ලෙස ස්ථාපනය වූ ආයතන නොමැතිකමින් හෝ කඩාවැටීම හේතු කොටගෙන තමන්ගේම හැකියාවන් උපයෝගී කොටගෙන ආයතන ගොඩනගා ගැනීමට සිවිල් සමාජයට බලකරනු ලැබීමයි.

මේ තත්ත්වය යටතේ, ගැටුම් නිරාකරණ කාර්යයයේ දී සියල්ලටම ප්‍රථමයෙන් ප්‍රමාණවත් ලෙස සිදු විය යුත්තේ ව්‍යුහයන්ගේ වේගවත් වෙනස්වීමයි. මෙය 'ක්‍රියාවලි ව්‍යුහ' වශයෙන් ද හඳුන්වනු ලැබේ. ව්‍යවර්තනය දර්ශනයේ රාමුව තුළ ගැටුම් යනු පටු, කළමනාකාරීත්ව ප්‍රවේශයකින් බැලිය යුතු හුදෙකලා සිද්ධීන් වශයෙන් සැලකිය යුතු නොවේ. ඒවා සමස්ත සමාජමය සම්බන්ධතා පරාසය ව්‍යවර්තනයේ අවශ්‍යතම හා ඓතිහාසික වූ කොටසකි. එවන් ක්‍රියාවලි ව්‍යුහයන්ගේ ව්‍යවර්තනය මැදිහත්වීම සඳහා අතිශයින් සුදුසු ක්‍රමය ලෙස සැලකෙන්නේ මේ නිසාය.

කෙටියෙන් සඳහන් කරන්නේ නම් සංවාදයට නැඹුරු ප්‍රවේශයක් අවශ්‍යව ඇත. මේ ඉලක්කය ළඟා කර ගැනීම සඳහා වූ යහපත් මාර්ගයක් අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්ව ගැටලු විසඳීමේ වැඩමුළු (IPSW) උපයෝගී කර ගැනීමෙන් සොයාගත හැකිය. මෙය කණ්ඩායම් අතර ගැටුම් මතුවන අවස්ථාවන්හි දී විශේෂයෙන්ම ප්‍රයෝජනවත් වන විශේෂිත ආකාරයේ තුන්වන පාර්ශ්වයක මැදිහත්වීමකි. අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්ව ගැටලු විසඳීමේ වැඩමුළු ජාත්‍යන්තර සහ දේශීය (කණ්ඩායම් අතර) පවතින ගැටුම් විශ්ලේෂණය හා නිරාකරණය කිරීම සඳහා යොදාගන්නා නිල නොවන හා ශාස්ත්‍රීය පසුබිමකින් ඉස්මතු කරගනු ලබන තුන්වන පාර්ශ්වය මුල් කරගත් ප්‍රවේශයකි. එය දැඩි ලෙස බද්ධ වී ඇත්තේ සමාජමය මනෝ විද්‍යාත්මක මූලධර්ම සමගය. මෙය පාර්ශ්ව අතර තිබෙන අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්වය කෙරෙහි විශේෂිත අවධානය යොමු කරමින් විද්වත් වෘත්තික ආකෘතිය අනුගමනය කරයි. ඒ ආකාරයේ ප්‍රවේශයකින් බලාපොරොත්තු වන්නේ ගැටුම්වලට සම්බන්ධ වී සිටින දේශපාලන වශයෙන් බලපෑම් සහිත පාර්ශ්වයන් සෘජු හා නිශ්චිත මතයක් පළ කිරීමට අවශ්‍ය නොවන සංවාදයක් සඳහා පුද්ගලික හා රහසිගත භූමිකාවකට ගෙන ඒමටය. ඒ හර්බට් කෙල්මන් (2002, 62) පවසන පරිදි :...

වැඩමුළු සැලසුම් කරනු ලබන්නේ එකිනෙකාගේ අදහස් විමසා බැලීම සඳහා පාර්ශ්වයන්ට අවස්ථා සලසා දීමට මෙන්ම, ඔවුන්ගේ ගැටුම්වලට අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් සතුටුදායක විසඳුම් සොයා ගැනීම සඳහා නිර්මාණාත්මක වූ ගැටලු විසඳීමේ ඒකාබද්ධ ක්‍රියාවලියක් මාර්ගයෙන් නව අදහස් උපදවා ගැනීමටය. අපේ ඒකායන අරමුණ විය යුත්තේ මෙම අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්ව මගින් ලබාගත් අන්තර්ඥානය හා අදහස්, දේශපාලන විවාද හා තීරණ නිර්මාණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලීන්ට ආරෝපණය කිරීමයි.

රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳ ප්‍රශ්නයට යොදාගන්නා සේම, අන්තර් ක්‍රියාකාරීත්ව ගැටලු විසඳීමේ වැඩමුළුව (IPSW) අන්තර්ක්‍රියාකාරී ආයතන ගොඩනැංවීමේ වැඩමුළුවක ස්වරූපයක් ගැනීමට ඉඩ තිබේ. ඒ අර්බුදවලට අවකාශ ඇති ප්‍රදේශවල රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණය ඇති කිරීමෙහිලා යොමු වූ එවන් නවීකරණය වූ අන්තර් ක්‍රියාකාරී ආයතන ගොඩනැගීමේ වැඩමුළු පළමුවෙන්ම ඉලක්ක කරනු ලබන්නේ සංකල්ප හා ආකල්ප වෙනස් කිරීම, මතුවීම් පෙනෙන පරස්පර විරෝධී තත්ත්වයන්ට තිබෙන පොදු ඕනෑකම් සොයා ගැනීම සහ රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ඇති කිරීමේ හා බල ව්‍යුහයන් වෙනස් කිරීමේ ප්‍රශ්නය සාර්ථකව විසඳීම සඳහා පොදු අදහස් නිර්මාණය කිරීම සඳහාය.

තවත් අභියෝගයක් වන්නේ සෑම බල ප්‍රදේශයක් තුළ ම මෙම වෙනස්වීම් හා අදහස් දේශපාලන සංවාද හා තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලි තුළට ආපසු තල්ලු කිරීමයි. මෙය තිරස් හා සිරස් නීත්‍යානුකූලභාවය අභිවර්ධනය කිරීම ඉලක්ක කරගත් උපාය මාර්ගය පෝෂණය කරයි. මෙහි ඉලක්කය වන්නේ සාධාරණීකරණය වූ ප්‍රජා ජීව ගුණය” සන්දර්භ කරගත් ආයතනගත කරන ලද “ආරවුල් සංස්කෘතියක්” නිර්මාණය කිරීමයි. මෙය OECD වාර්තාවේ (199T. 37) මෙසේ විස්තර කර ඇත.

රාජ්‍යයේ නීත්‍යානුකූලභාවය පිළිගැනීම සහ පාලනයෙහි නිරත වී සිටින ආයතනවල විශ්වාසනීයත්වය පිළිබඳ සමාජය පුරා පුළුල් පිළිගැනීම එබඳු ජීව ගුණයක් ගොඩනැගීමට ඉවහල් වන ප්‍රධානතම කාරණයකි. සියලුම ජනයාගේ මානව අයිතිවාසිකම්වලට ගරු

කරන විට, නීතියේ ආධිපත්‍යය මගින් සමාජය පාලනය වන විට හා සාමාන්‍ය පිරිමින් හා ගැහැනුන් දේශපාලන ක්‍රියාවලියන්ට සම්බන්ධ වී සිටින විට දේශපාලන වෙනසක් කිරීම සඳහා ප්‍රවණත්වයට යොමු වීමේ හැකියාව පැහැදිලිවම අඩුය. පාලනයෙහි නිරත ශක්තිමත් ආයතන මගින් සහභාගිත්වය, ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය සහ සාමය ගොඩනැංවීම ආදියට සහයෝගය දීමේ ප්‍රයත්න පැහැදිලිවම එකිනෙක හා බද්ධ වී තිබේ.

වැඩිමුළුව හෝ මාලාවක් විවිධ ප්‍රවේශයන් සමග මෙන්ම ප්‍රාදේශීයව හා ජාතික මට්ටමේ විශේෂඳ සංවාද සමග ද සම්බන්ධ කළ හැකිය. විශේෂයෙන්ම හවුල්කරුවන් අතර ව්‍යවස්ථානුකූල සංවාද, මානව හිමිකම් අධීක්ෂණය හා වාර්තා කිරීම නීතියේ ආධිපත්‍යය පිළිබඳ සාකච්ඡා සහ එය රාජ්‍ය තත්ත්වයේ සියලු තලයන්හි ක්‍රියාත්මක වීම, නව ආයතන ස්ථාපනය කිරීම හා සංවර්ධනය කිරීම සඳහා වූ යෝජනා (සංවිධාන සංවර්ධනය), රාජ්‍ය තත්ත්වය තුළ පරිපාලන ව්‍යුහය නැවත සැලසුම් කිරීම හා දුප්පත්කම දුරු කිරීම සහ සමාජ යුක්තිය සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා වෙළෙඳපොළට නැඹුරු වූ ප්‍රතිසංස්කරණ ආදිය සමග ද කළ හැකිය.

ගැටුම්වලට නැඹුරු වූ ව්‍යුහයන්ගේ ව්‍යවර්තනය සඳහා අවශ්‍ය වන සමාජමය ප්‍රවේශයන්ගේ දැකීමක් තුළින් මේ දක්වා මූලික වශයෙන් රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ගැන මා සාකච්ඡා කොට ඇති අතර, පහත සඳහන් කොටස් රාජ්‍ය ව්‍යවස්ථා සහ ආයතන ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳ ප්‍රශ්නය වඩාත් ශිල්පීය අර්ථයකින් සාකච්ඡා කරනු ඇත.

4. ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණය

අසාර්ථක රාජ්‍ය ප්‍රතිනිර්මාණය කිරීම සහ ඒවායේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංවර්ධනය සඳහා ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණ ඉතා වැදගත් වන්නේය. ආණ්ඩු බිඳවැටීමත්, එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් උද්ගත වන සිවිල් අරගලත් හේතුකොට ගෙන මතුවන ප්‍රශ්න විසඳීමට නම් රාජ්‍ය බලය නැවත නීත්‍යනුකූල කිරීම සඳහාත් ගැටුම් සාමකාමීව කළමනාකරණය කිරීමට හැකි තත්ත්වයක් ඇති කිරීම සඳහාත් අවශ්‍ය ව්‍යුහයන් ස්ථාපනය කළ යුතු වේ.

ආයතන ප්‍රතිසංස්කරණය පරමාදර්ශී වශයෙන් අඩු තරමින් පහත සඳහන් ක්ෂේත්‍ර ඇතුළත් කර ගත යුතු වේ. ඒවා නම්, ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණ; බලය බෙදාගැනීමේ වැඩපිළිවෙල; බල විභේදනය හා විමධ්‍යගත කිරීම; සුළු ජාතීන් ආරක්ෂා කිරීම, නීතියේ ආධිපත්‍යය හා මානව හිමිකම් වේ. මේ සියලු අරමුණු ඇත්ත වශයෙන්ම ඉතා සමීප අන්දමින් එකිනෙකට සම්බන්ධව පවතී. විශේෂයෙන්ම ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණය මේවා වැඩි ගණනකට ක්ෂණිකව ආමන්ත්‍රණය කරයි. උදාහරණයක් වශයෙන් සන්ධිය ව්‍යුහයක් ස්ථාපනය කරන්නේද යන ප්‍රශ්නය රාජ්‍ය ව්‍යවස්ථාව සැලසුම් කිරීම හා එකිනෙකට සම්බන්ධ වී පවතී. එහෙත් බලය බෙදා ගැනීමේ ක්‍රියාපිළිවෙල සංධිය ක්‍රමය හෝ ස්වාධිපත්‍යය සහ විමධ්‍යගත කිරීම හරහා බල විභේදනය තනි තනිව මෙන්ම සවිස්තරව සලකා බැලිය යුතුය. එය එසේ කළ යුත්තේ ඕනෑම පසු-ගැටුම් ක්‍රියා පිළිවෙලක සාර්ථකත්වය හෝ අසාර්ථකත්වය සඳහා ඒවායේ සැලසුම්වල ස්වභාවය අතිශයින් වැදගත් වීමට ඉඩ තිබෙන බැවිනි.

4.1 ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණය

බොහෝ පශ්චාත්-යුද සමාජවල, යුද්ධයට පෙර තිබූ ව්‍යවස්ථාවක් ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම යනු ජාතික සමගිය යළි ස්ථාපනය කිරීම, අන්තර් කණ්ඩායම් පුනරුත්ථාපනය හා අතීතයේදී කරන ලද වැරදි ක්‍රියාවලීන් වැළකීම සඳහා පෙරට තබනු ලබන මහා පියවරකි. උදාහරණයක් වශයෙන් පශ්චාත් වර්ණභේදවාදී දකුණු අප්‍රිකාවේ, ව්‍යවස්ථාවක් සකස් කිරීම සඳහා සියලු පාර්ශවයන් සම්බන්ධ කරගත් ක්‍රියාවලිය, කළු, සුදු හා වෙනත් ජාතීන්ට අයත් ප්‍රජාවන් අතර අන්‍යෝන්‍ය විශ්වාසය ගොඩනැංවීමේ ප්‍රයත්නයේ දී ඉතා වටිනා කාර්යයක් බව ඔප්පු විය. ව්‍යවස්ථාව නීතියේ පොදු ආධිපත්‍යයෙහි මුල්ගල වේ. ජනතාවක් එකට ජීවත්වීමේ සමස්ත ක්‍රමයම එයින් තීරණය කරනු ලබයි. එය අනාගතයේ දී ඇතිවිය හැකි කැලඹිල්ලකට හෝ සමාජමය ස්ථාවර භාවයකට සහ සමෝධානයකට ආරම්භයක් ද වේ. නව ව්‍යවස්ථාව (අලුත්) ආරවුලකට මුල්වන ආකාරයේ මැදිහත් වීමක් නොවන අයුරින් ව්‍යවස්ථා සකස් කිරීමේ ක්‍රියාවලියට බැහැර සිට උදව් කිරීමට උනන්දුව දක්වන ආධාර සපයන පාර්ශ්වවලට ප්‍රයෝජනවත් විය හැකි මාර්ගෝපදේශයන් ඉදිරිපත් කළ හැකිය. ව්‍යවස්ථා සම්පාදන ක්‍රියාවලිය:

- එමෙන්ම ඓතිහාසික හා සංස්කෘතික අගයන් සහ ජාතික හා කණ්ඩායම්වල අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් අතීතය ගැන සංවේදී විය යුතුය.
- ජාතික සමගියට සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී වර්ධනයට බාධාවක්ව පැවතුණා වූ ප්‍රතිපත්ති නැවත අන්තර්ගත නොවන පදනම මත අතීතයෙන් වෙන්විය යුතු වේ.
- සියලුම ප්‍රධාන හවුල්කරුවන්ගේ නියෝජිතයන්ගෙන් සමන්විත කොමිෂන් සභාවල නිෂ්පාදනයක් විය යුතු අතරම එහි සර්වග්‍රාහී විය යුතුය:
- ප්‍රජා අධ්‍යාපන සමුළු, ප්‍රසිද්ධ විවාද, නගර හා ගම් මට්ටමේ රැස්වීම් වැනි හැකිතාක් පුළුල් ජනතා උපදේශන ක්‍රියාවලියකට සම්බන්ධ වූ ජාතික සංවාදයක ප්‍රතිඵලයක් විය යුතුය. (1993 න් පසු එරිත්‍රියාවෙහි මෙන්) ;
- පෙරදී දුක් වේදනා, අස්ථාවර භාවය හා ගැටුම් ආදියට මුල් වූ සහ එලෙසින්ම නැවත වරක් එසේ වීමට හේතු විය හැකි සියලුම සංවේදී කරුණු ගැන සැලකිල්ලින් විය යුතුය.

එසේ වුවත් අතිවිශිෂ්ට අන්දමින් සම්පාදනය කරන ලද නව ව්‍යවස්ථා මඟින් වුවද සියලුම ප්‍රශ්න විසඳීමට නොහැකිය. මෙය ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව සහ ජාතික බලධාරීන් යන දෙපිරිස විසින්ම නිරන්තරයෙන්ම අවතක්සේරු කරන ලද කාරණයකි.

කණ්ඩායම්වල දුක්ගැනවිලි හා ඓතිහාසික වේදනාවන් බරපතල ලෙස ගණන් නොගන්නේ නම් ව්‍යවස්ථා සම්පාදන ක්‍රියාවලිය යහපත් පරමාර්ථ ඇතිව සිදුවන්නක් වුවත් අවාසනාවන්ත අන්දමින් එය දේශපාලන තත්ත්වය තවදුරටත් පිරිහීමට මං පැදීමට ඉඩ තිබේ (මෙය ඉතියෝපියාවේ සහ ඕරෝමෝ ජනතාව පිළිබඳ කාරණය මෙනි). ව්‍යවස්ථාවක් සැලසුම් කිරීම සහ එය ක්‍රියාත්මක කිරීම අතර කාල පරිච්ඡේදය ඉතා දීර්ඝ වන්නේ නම් සංක්‍රාන්තික ක්‍රියාවලිය වී නිරාසායයෙන්ම ඇණහිටුණු ඇත. ව්‍යවස්ථාව ක්‍රියාත්මක කිරීම ප්‍රාදේශීය මට්ටමේදී සමාජ ආර්ථික සහ ආයතනික පරිවර්තනය තුළට එමෙන්ම,

මධ්‍යම හා ඉහළ තලයන්හිදී දේශපාලන ව්‍යවහාරය කළට) කා වැදී නැත්නම් එය ලියා ඇති කඩදාසිය තරම්වත් වටිනාකමක් නොමැති දෙයක් බවට පත්වනු ඇත.

කෙසේ වුවද, ජාතික අධ්‍යාපනය පෝෂණය කිරීම, සිවිල් සමාජයක් වර්ධනය කිරීම සහ විවිධ සමාජමය හා අන්‍යෝන්‍ය වූ කණ්ඩායම් සඳහා මෙන්ම ඔවුන් අතර ප්‍රජා වගකීම් හා ඉවසීමේ හැකියාව පෝෂණය කිරීමේ ප්‍රයත්නයන් සඳහා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී හා පාරදායක ව්‍යවස්ථා සම්පාදන ක්‍රියාවලියක් නිරන්තරයෙන්ම විශාල උපකාරයක් වන්නට ඉඩ තිබේ.

මේ අතුරින් පැහැදිලි කරගත යුතු හා සෘජුව ආමන්ත්‍රණය කළ යුතු සංවේදී කරුණු සමහරක් අතර: බලය බෙදාගැනීමේ ගිවිසුම්; ආරක්ෂක සේවා බලකායන් දේශපාලන වශයෙන් පාලනය කිරීම; පැරණි සටන්කරුවන් සමාජගත කර ගැනීම; ආරක්ෂක අංශයේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලනය; මානව විරෝධී අතීත අපරාධ පිළිබඳව නිසි ලෙස ක්‍රියාකිරීම; සමාජයීය කණ්ඩායම් වෙන් කොට හඳුනා ගැනීම; සම්පත්වලට හා දූෂණගැන සොයාබැලීමේ හැකියාව ආදිය වේ. ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණවලට සෘජුවම සම්බන්ධ මෙහෙයුම් මෙම ලැයිස්තුවට අනිවාර්යයෙන්ම ඇතුළත් විය යුතු වේ; එය පසුව V කොටසේ දී සාකච්ඡා කෙරෙනවා ඇත.

ව්‍යවස්ථාදායක කොමිෂන් සභා නිර්මාණය කිරීමට බලාපොරොත්තුවන රාජ්‍යයේ සීමා මායිම් ඉතා සුපරීක්ෂාකාරී ව නිරූපණය කළ යුතුය. එය කලාපවලට කිසියම් ප්‍රමාණයක බලය පැවරීමක් සහිත වූ සන්ධි ක්‍රමයක් වන්නේ ද නැතිනම් රටේ විශේෂිත ප්‍රදේශවල සිටින සමහර කණ්ඩායම්වලට විශාල ප්‍රමාණයේ ස්වාධිපත්‍යයක් ලබාදීමේ වැඩපිළිවෙලක් ද (iv:3 කොටස බලන්න)? එය ඒකීය ක්‍රමයක් (ජනාධිපති ක්‍රමය) පවත්වාගෙන යාමක් ද නැතිනම් විවිධ පක්ෂවලින් සමන්විත පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයක්ද? කුමක් වුවද මෙවන් සාකච්ඡාවලදී නිරන්තරයෙන්ම විශේෂඥ දායකත්වයක් සපයන පෙර සිටි යටත් විජිත බලවේග අනිසි බලපෑම් යෙදවීමට යාමෙන් වැළකී සිටිය යුතුය. නොඑසේ නම්, අවම වශයෙන් ඔවුන්ගේම ව්‍යවස්ථාව සැමවිටකම දකුණේ යුද්ධයෙන් විනාශ වූ රටක තිබෙන තත්ත්වයට පහසුවෙන් ගලපන්නට නොහැකි වන්නට ඉඩ තිබේය යන්න අවබෝධ කරගත යුතුය. “ජයග්‍රාහකයාට සියල්ල අයිති වේ” යන වැකියෙන් නිරූපණය වන ආකල්ප රුවන්ඩාවේ හා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී කොන්ගෝ ජනරජයේ සිදුවීමෙන් පෙනී යන්නේ දිග්ගැස්සෙන ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියා සමනය කරනවාට වඩා ඒවා පවත්වාගෙන යාමට දායක වී ඇති බවයි. (බහුතරය පදනම් කරගත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය වෙනුවට බලය බෙදාගැනීමේ අවස්ථාවක අත්වන සාපේක්ෂ වාසි පිළිබඳ සාකච්ඡාවක් සඳහා IV :2 කොටස බලන්න)

වඩාත් යෝග්‍ය විධායක ක්‍රමයක් තෝරාගැනීමට පියවර ගන්නා අවස්ථාවේ දී ව්‍යවස්ථා කෙටුම්පත් කරුවන් කාරණා රාශියක් පිළිබඳ අවධානය යොමු කළ යුතු වේ. ජනාධිපති හා පාර්ලිමේන්තු ක්‍රම යන දෙකෙහිම වාසි හා අවාසි ඇත. මෙහිදී වැදගත් ප්‍රයත්නය වන්නේ වඩා හොඳ කුමන ක්‍රමය ද යන්න නොව විශේෂිත වූ සමාජ ව්‍යුහයක්, දේශපාලන සංස්කෘතියක් සහ ඉතිහාසයක් ආදියෙන් සමන්විත විශේෂිත සමාජයකට වඩාත්ම යෝග්‍ය වන්නේ කුමක්ද යන්නයි.

ජනාධිපති ක්‍රමයන් පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයන් අතර ඇති ප්‍රධාන වෙනස්කම වන්නේ රාජ්‍යයේ විධායක අංශය භූකිති විඳින්නාවූ සාපේක්ෂ ස්වාධීනත්වයේ ප්‍රමාණයයි. මුලින් සඳහන් කළ ක්‍රමයේ

ප්‍රධාන ලක්ෂණය ව්‍යවස්ථාදායකය හා විධායකය අතර ප්‍රබල වෙනස මඟින් නිරූපණය වන අතර විධායකය බොහෝ දුරට ස්වාධීනය. පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමයේදී ව්‍යවස්ථාදායක හා විධායක අංශ අන්‍යෝන්‍ය පරායත්ත වන අතර එකිනෙක වෙලී පවතී.

කෙසේ වුවද ගැටුම් ව්‍යවර්තන සන්දර්භය තුළ තවත් වෙනසක් සමහරවිට වඩා වැදගත් විය හැකිය. ජනාධිපති ක්‍රම තුළ අධිකාරී බලය පැතිරී තිබෙන්නේ එක පුද්ගලයෙකු තුළය. ඒ ජනාධිපතිය. පාර්ලිමේන්තු ක්‍රමය යටතේ පුළුල් පරාසයකින් යුත් පක්ෂ හා මත විධායකය තුළ නියෝජනය විය හැකිය. පසුව සඳහන් කළ ක්‍රමයේ පැහැදිලි වාසිය වන්නේ ව්‍යවස්ථාදායකය හා විධායකය යන දෙක තුළම සියලුම කණ්ඩායම් ඇතුළත් කර ගැනීමට හැකිවීමයි. කෙසේ වුවද තවත් සත්‍ය කරුණක් වන්නේ කණ්ඩායම් හා මත රාශියක් ඇතුළත් කර ගැනීම හේතුකොට ගෙන ඇණ හිටීම් පිළිබඳ අවදානම සැහෙන ප්‍රමාණයකින් වැඩිවීමට ඉඩ තිබීමයි. එසේ වන්නේ, කාරණා බොහොමයක දී පොදු තත්ත්වයකට එළඹීම සම්බන්ධයෙන් එකඟතාවකට පැමිණීම වඩාත් දුෂ්කර කරුණක් වන බැවිනි.

පුළුල් ජනතා සහයෝගයක් ලබමින් හා ඒ හේතු කොට ගෙන "ප්‍රතිවාදී දේශපාලන කණ්ඩායම් අතර 'මධ්‍යස්ථ භූමිකාවේ' මැදිහත්කාර සංකේතය" වන එක්සත් කිරීමේ ජාතික චරිතයක් ජනාධිපති තනතුර හොබවනතාක් කල් ගැටුම් නිරාකරණය කිරීම සම්බන්ධයෙන් ජනාධිපති ක්‍රමය බෙහෙවින් වාසිදායක විය හැකිය (Harris & Reilly 1998, 164). එවන් එක්සත් කිරීමේ ජාතික චරිතයක් ඉතා පහසුවෙන්ම රජ කෙනෙකු ද විය හැකිය. අනික අතින් ගත් කල තනි බලාධිකාරයක් සහිත ජනාධිපති තනතුර අවාසිදායක වන්නට ද ඉඩ තිබේ. විශේෂයෙන්ම මෙවැනි අවස්ථාවක් මතුවන්නේ ජනාධිපති තනතුර එක් දේශපාලන පක්ෂයකට හෝ ජන වර්ගයකට සීමා වී එම පිරිසට මුළු ජන්ද ප්‍රමාණයෙන් සීමිත අනුපාතයක් පමණක් හිමිව තිබිය දී සම්පූර්ණ දේශපාලන බලය ලබා දෙන විටය. මෙවන් අවස්ථාවලදී සමාජය තවදුරටත් ගැඹුරු බෙදීම් කරා ගෙන යන ජනවාර්ගික ආධිපත්‍යයේ සංකේතයක් බවට ජනාධිපතිවරයා පත් විය හැකිය (Harris & Reilly 1998, 170-190).

4.2. බලය බෙදාගැනීම මඟින් සුළු ජාතීන් ඒකාබද්ධ කර ගැනීම

බහුතර ජන්ද ප්‍රමාණයක් නොමැති වුවත් වැඩිම ජන්ද ප්‍රමාණය ලබන අපේක්ෂකයා තේරී පත් වන බහුතරවාදී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ජනවාර්ගික ආතති සහිත අතීතයින් බෙදුණු සමාජවලට නොගැලපෙන බව බොහෝ විශ්ලේෂකයන් නිගමනය කොට ඇත. ඔවුන් තර්ක කරන්නේ ජනවාර්ගික ගැටුම් කළමනාකරණය සඳහා වඩාත් අපේක්ෂා සහගත ක්‍රියාමාර්ගයක් ලෙස පෙනෙන්නේ බලය බෙදා ගැනීම දිරිමත් කරවන විශේෂිත වූ සැලසුම් බවයි (Sisk 1996 බලන්න). මෙයට හේතුව වන්නේ "බහුතරවාදී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයෙන්" විකාශනය විය හැකි බහුතරවාදී ඒකාධිපති වාදයේ නියම භයානක තත්ත්වයයි (Lijphart 1985, 102 බලන්න). එවැනි ආයතනික සැකැස්මක් තුළ බලය භුක්ති විඳීමෙන් බැහැර කරනු ලැබීමේ බියක් සුළු ජාතීන් තුළ ඇතිවන්නට ඉඩ තිබේ. ඒ අනුව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය "නිදහස හෝ සහභාගිත්වය සමග නොව අහිතකර බහුතර කණ්ඩායම්වල ආධිපත්‍යය" සමග සමාන කිරීමට ඉඩ තිබේ (Sisk 1996, 31). අනික් අතින් බලන කල බලය බෙදාගැනීම යනු සියලුම ප්‍රධාන වාර්ගික කණ්ඩායම් රජයට එකතු කර ගෙන භාෂාව භාවිත කිරීම හා

අධ්‍යාපනය වැනි මුදුන්ට සාධාරණ අන්දමින් බලපාන්නා වූ සංවේදී කරුණු පිළිබඳ ප්‍රතිපත්තිවලදී බලපෑම් කිරීමේ ඉඩකඩ ද සහතික කරයි.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තුළ බලය බෙදාගැනීම සම්බන්ධයෙන් මූලික ප්‍රවේශ දෙකක් වෘත්තිකයන් විසින් වෙන් කොට හඳුනාගනු ලැබේ. ඒවා නම්, කණ්ඩායම් ගොඩනැගීමේ ප්‍රවේශය හා අනුකලන ප්‍රවේශය වේ (Harris & Reilly 1998, 140-146 & Sisk 1996, 34-45). කණ්ඩායම් ගොඩනැගීමේ ප්‍රවේශය (මෙය ප්‍රතිවාදී බල පරිහරණය (Consociationalism) වශයෙන් ද හඳුන්වනු ලැබේ.) කණ්ඩායම් (සාමාන්‍යයෙන් ජනවාර්ගික වශයෙන් සජාතීය වූ දේශපාලන පක්ෂ) දෙස බලන්නේ පොදු සමාජයක් ගොඩනැංවීමට අවශ්‍ය වන ගඩොල් වශයෙනි. එබැවින් ජන වාර්ගික කණ්ඩායම් නායකයන්ගේ සහයෝගය ලබාගැනීමට පළමුවෙන්ම ක්‍රියා කරනු ලැබේ. ප්‍රබුද්ධයෝ මැතිවරණවලින් පසුව ස්ථායීතා යැයි ද සුළු ජාතික අයිතිවාසිකම් සුරැකුණා යැයි ද සැලකෙන කණ්ඩායම් සමග සන්ධාන ගොඩනගති. බලය බෙදාගැනීමේ මෙම ප්‍රවේශයට සම්බන්ධ අනෙක් ප්‍රධාන ලක්ෂණ වන්නේ සන්ධිය ක්‍රමය සහ තම පාලනයට නතු වී තිබෙන භූමි ප්‍රදේශ තුළ සිටින ජනවාර්ගික කණ්ඩායම්වලට බලය බෙදා හැරීම, සංවේදී කාරණා සම්බන්ධයෙන් වූ සුළු ජාතික නිෂේධ බලය හා ජන ජීවිතයේ සියලු ක්ෂේත්‍රයන්හි දී සමානුපාතිකත්වයක් අනුගමනය කිරීමයි.

හේතූන් රාශියක් නිසා බලය බෙදා ගැනීම සඳහා වන කණ්ඩායම් ගොඩනැංවීමේ ප්‍රවේශය ද විවේචනයට ලක් වන්නට ඉඩ තිබේ. පළමුවෙන්ම, එය භයානක වන්නේ බෙදී ඇති සමාජවල ගැටුම් ප්‍රභූ පාර්ශ්වයට සාර්ථකව පාලනය කළහැකිය යන උපකල්පනය හේතු කොට ගෙනය; දෙවනුව, එය දේශපාලන ක්‍රමය තුළ වාර්ගිකත්වය ශක්තිමත් වීමේ සහ පැලපදියම් වීමේ සැබෑ අනතුරක්ද ගෙන එයි; තුන්වෙනුව, එහි සැලසුම වශයෙන් එය ප්‍රජාතන්ත්‍ර විරෝධීව පවතියි (එනම් මහා සංධානයක් ඇති වීම හා විරුද්ධ පක්ෂයක් නොමැතිවීමයි).

ඒකීයකරණ ප්‍රවේශයක ලක්ෂණය වන්නේ පළමුවෙන්ම සමාජයක වාර්ගික බෙදීම් ඇතිවීම වැළැක්වීම සඳහා කණ්ඩායම් අතර මායිම් හරහා සමාජ ඒකීයකරණය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ ප්‍රකාශිත අරමුණයි. ඒ නිසා, උදාහරණයක් වශයෙන්, මැතිවරණවලට ඉදිරිපත්වීමට ප්‍රථමයෙන් වාර්ගික පදනම හරහා සංධාන ගොඩනැංවීමට පක්ෂ උනන්දු කෙරේ. මෙම ප්‍රවේශය හා සම්බන්ධ අනිකුත් ලක්ෂණ වන්නේ බල ලක්ෂ්‍යයන් විසුරුවා හැරීම ඉලක්ක කරගත් වාර්ගික නොවන සන්ධිය ක්‍රමය, වාර්ගික කොටස් අතර තරගකාරීත්වයක් ප්‍රවර්ධනය කිරීම, වාර්ගික අභ්‍යන්තර සහයෝගය සඳහා වූ පෙළඹවීමක් වශයෙන් මැතිවරණ වාසි ලබාදීම සහ විකල්ප සමාජ පෙළගැස්වීම් දිරිමත් කිරීම සඳහා සැලසුම් කරන ලද ප්‍රතිපත්ති ආදියයි. මෙම ප්‍රවේශයෙහි ගැබ් වූ දුර්වලකම් වන්නේ සමහරවිට දේශපාලනඥයින් නිරන්තරයෙන්ම දිරි දීමනාවලට ප්‍රතිචාර දක්වන්නේය යන පිරික්සුමකින් තොරවූ ආකල්පයන් සහ තමන්ගේ වාර්ගික කණ්ඩායමෙන් පරිබාහිර වූ පක්ෂවලට කිසිම පැකිලීමකින් තොරව ඡන්දය පාවිච්චි කරන්නේය යන කරුණුයි.

අවසානයේදී ස්ථාවරත්වය හා සාමය අත්පත් කර ගැනීම තහවුරු කළ බලය බෙදාගැනීමේ තනි ආකෘතියක් නොමැත. විවිධාකාර වූ සමාජ සඳහා විවිධ මාදිලියේ ආයතන සැලසුම් අවශ්‍යවේ. ඉහත දී සාකච්ඡා කරන ලද බලය බෙදාගැනීමේ පරමාදර්ශී ක්‍රම දෙක (කණ්ඩායම් ගොඩනැංවීම සහ

ඒකීයකරණ ප්‍රවේශය) යොදාගැනීමට අතිරේකව වෘත්තිකයන් බලය බෙදාගැනීමේ විකල්ප ඇතුළත් මුළු මහත් පරාසයට ගවේෂණයට ලක් කිරීමයි. එසේ කිරීමේ දී නිශ්චිත ගැටුමකට ආවේණික වූ තත්ත්වයන්ට වඩාත්ම ගැලපෙන පරිදි ඒවා එකිනෙකට සම්බන්ධ කළ යුතුය.

අවාසනාවකට මෙන් අවාසිදායක තත්ත්වයන් යටතේ ඉතාමත්ම හොඳ ආයතනික සැලසුම් අසාර්ථක වන්නට ඉඩ තිබේ. බලය බෙදාගැනීමේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයක් සාර්ථකවීම සඳහා ප්‍රමාණවත් මධ්‍යස්ථ මතධාරීන්ගෙන් සමන්විත ප්‍රධාන පිරිසක් සිටිය යුතුය. ඊට බහුවාර්ගික සමාජයක ප්‍රායෝගික සහජීවනයක් අපේක්ෂා කරන දේශපාලන ප්‍රභූන් හා පුළුල් සිවිල් සමාජය යන දෙපිරිස ද ඇතුළත් විය යුතුය (Harris & Reilly 1998, 143).

4.3 භෞමික බල බෙදීම් : සන්ධිය ක්‍රමය, බලය බෙදාහැරීම හා ස්වයං පාලනය

බොහෝ ගැටුම් කේන්ද්‍රගත වී ඇත්තේ රාජ්‍ය බලය සඳහා වූ තරගකාරීත්වය මත බැවින් රාජ්‍යයේ ව්‍යුහය සුදුසු පරිදි වෙනස් කිරීමෙන් මෙම ගැටුම්වල තීව්‍ර බව අවම කළ හැකිය. මෙය විශේෂයෙන්ම බල විභේදනයට සම්බන්ධ ගැටුම්වලට අදාළ වේ. සන්ධිය ක්‍රමය, බල විභේදනය සහ ප්‍රාදේශීය සහ කලාපීය ස්වයං පාලනය හඳුන්වාදීම යන සියල්ල බලවිභේදනය සඳහා සුදුසු ක්‍රියාමාර්ගයන් ය. සන්ධිය ක්‍රමය යනු සියලු ප්‍රාන්තවලට සමසේ බලය බෙදාහැරීමේ වැඩපිළිවෙලක් වන අතර, මෙම කාර්යයේ දී එක් එක් ප්‍රාන්ත මධ්‍යම රජය සමඟ සම්බන්ධකම් පවත්වයි. විකල්ප නිර්මාණයක් වන්නේ අසමමිතික සන්ධිය ක්‍රමයයි. මෙහි දී සන්ධිය ක්‍රමයක් තුළ තිබෙන්නා වූ රාජ්‍යයන් එකකට හෝ ඊට වැඩි ප්‍රමාණයකට අනිකුත් පළාත්වලට පවරා නැති විශේෂ බලතල පවරනු ලැබේ. එසේ කරනු ලබන්නේ එහි වාසය කරන අයවලුන්ගේ සංස්කෘතිය හා භාෂා ආරක්ෂා කර ගැනීමට ඉඩ ලබාදීම සඳහාය. ස්වාධිපත්‍යයක ලක්ෂණයක් වන්නේ ස්වයං පාලනය සහ පරිපාලනය ප්‍රාන්ත ඒකකය මගින් සිදුවීමයි. මෙහි දී සමස්තයක් වශයෙන් රාජ්‍යයේ තත්ත්වය ප්‍රශ්නයකට ලක් නොකරන ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන් මධ්‍යම රජය යම්කිසි ප්‍රමාණයක ස්වාධීනත්වයක් ලබාදීම සිදු වේ (Harris & Reilly 1998, 156; Elazar 1994, xvi). සන්ධිය ක්‍රමය හා ස්වාධිපත්‍යය යන ක්‍රම දෙකම සුළු ජාතීන්ට අවම ප්‍රමාණයක හෝ රාජ්‍ය බලය ලබා දී එයින් තම සංස්කෘතිය අපේක්ෂා කර ගැනීමෙහි ලා ඔවුන් තුළ තිබෙන අපේක්ෂාව වර්ධනය කරයි. එබැවින්ම මෙම සැලසුම් සුළු ජාතීන් හා සම්බන්ධ ගැටුම්වලදී ද ඇති වන ආතති සමනය කිරීමට අතිශයින් ගැලපේ (Harris & Reilly 1998, 161).

සන්ධිය ක්‍රමය ප්‍රතිවාදී බල පරිහරණය (Consociational) සහ අනුකලන කාර්යය සඳහා උපයෝගී කරගත හැකි ය. මෙහි ලා වැදගත් ප්‍රශ්නය වන්නේ භෞමික ඒකකය ජනවාර්ගික සීමා හා සමරූපී වේද යන්නයි (IV . 2 කොටස බලන්න) සන්ධිය ව්‍යුහ සහ ස්වාධිපත්‍යය සඳහා ඇති ඉඩකඩ තිබීමේ පැහැදිලි වාසි ඇතත්, ජනවාර්ගික ගැටුම් ඇති රාජ්‍ය තුළ මෙබඳු සැලසුම් සඳහා යම් යම් ප්‍රතිරෝධනා පැවතිය හැකිය. මෙයට මූලික වශයෙන් හේතු වන්නේ සම්පත් බෙදාහදා ගැනීම පිළිබඳ දුෂ්කරතාවන්ය. පළමු කොටම බහුතර නායකයෝ තම ජනතාව තුළ සිය බලය හා ජන්ද සහයෝගය හීන වෙති යි බිය වෙති. ඒ හැරෙන්නට ස්වාධිපත්‍යය කැඩී යාමකට ගමන් කරති යි හෝ අනෙකුත් ජනකොටස් ද ස්වාධිපත්‍යය සඳහා සජීවන වෙති යි ද බිය ඇති කර ගත හැකිය (Harris & Reilly 1998,163).

මින්දා දේශපාලන සහ සමාජ ආයතනයක් සම්බන්ධයෙන් මෙන් ම සන්ධිය ක්‍රමය ද පරිහානියට ලක් විය හැකි ය: නයිජරියාව පිළිබඳ ප්‍රත්‍යයක මේ සඳහා හොඳ ම උදාහරණයකි. බෝහෝවිට ප්‍රබුද්ධ දේශපාලකයන් විසින් සන්ධිය ක්‍රමය යනු ඉහළින් ලැබෙන-මධ්‍යම බලයකින් අණ ඔස්සේ ලැබෙන හෙයින් සෑම ප්‍රදේශයකම සෑම තලයක අය විසින් ම අනිවාර්ය ලෙස පිළිගත යුත්තක් සේ සලකනු ලැබේ. මේ හේතුව නිසා එයට අනුගත ව සිටින බෝහෝ දෙනා තුළ එය බල අරගලය, අසමමිතික බල විභේදනය හා ජාතිකවාදී බෙදීම්වලට ප්‍රතිශතයක් බලා දෙන්නක් ලෙස විග්‍රහ කරනු ලැබේ.

එහෙයින් සන්ධිය ක්‍රමය නියමානුකාරයෙන් සැලසුම් කිරීමේ දී ඊට මාර්ගෝපදේශ තිබිය යුතුය. 1995 දී පවත්වන ලද ජාතිකත්වයට එරෙහි සන්ධිය ක්‍රමය යන ජාත්‍යන්තර සම්මන්ත්‍රණයෙහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස සකසන ලද බැසෙල් ප්‍රඥප්තියෙහි (මෙය එක්සත් ජාතීන්ගේ 50 වැනි සංවත්සරය වෙනුවෙන් පවත්වන ලදී), වෙනත් කරුණු අතර මාර්ගෝපදේශක මූලධර්ම දෙකක් යෝජනා කරයි (Baechler 1997, 319) :

- පාලිතභාවය පිළිබඳ ප්‍රතිපත්තිය අනුව පහළ සිට ඉහළට ක්‍රියාත්මක බහුත්වවාදී රාමුවක් තුළ සන්ධිය රාජ්‍ය ප්‍රාදේශීය කණ්ඩායම්වල සහයෝගය සහ ස්වාධීන ස්වයං තීරණ අයිතිය තහවුරු කළ යුතුය. (14 වැනි ඡේදය)
- විවිධ අංශ විවිධත්වයක් තුළ උපරිම ස්වාධීපත්‍යයක් සන්ධිය රාජ්‍යයක සාමාජිකයන් සතු විය යුතුය. තවද විවිධ සමාජමය අගයන් එකිනෙකට යාබදව පැවතීම සඳහා උපරිම ඉඩක් ලබා දෙමින් ෆෙඩරල් ව්‍යුහයන් එකිනෙක වෙන් කොට දැක්විය යුතුය (15 වැනි ඡේදය).

4.4. විමධ්‍යගත කිරීම මගින් වගකීම

විමධ්‍යගතකරණය ගැටුම් ව්‍යාවර්තනය ඉෂ්ට කරගැනීම සඳහා වන අන්දුටු ප්‍රතිකර්මයක් හෝ සුළු ජාතීන්ගේ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කර ගැනීම සඳහා වන සහතිකයන් හෝ නොවේ. එය තමන්ගේ මධ්‍යගත බලතලවලට (විශේෂයෙන්ම සම්පත් වෙන් කිරීමට) තර්ජනයක් සේ දැඩි මතධාරී ප්‍රභූන් දකින්නේ නම් විමධ්‍යගත කිරීම යුද මානසිකත්වයකින් යුත් පිරිස් බිහිවීමටත් බෙදුම්වාදී ව්‍යාපාර මතුවීමටත් හේතු විය හැකිය. ඒ අනුව විමධ්‍යගත කිරීම ප්‍රාදේශීය තලයේ ගැටුම් උත්සන්න කිරීමට හේතු විය හැකිය. එහි දී සමාජ සේවා සහ රාජ්‍යයේ ක්‍රියාකාරීත්වය කඩාවැටී ප්‍රාදේශීය ප්‍රභූන් අතර මහා පරිමාණයෙන් දූෂණ ඇතිවීමට ඉඩකඩ විවර විය හැකිය.

මේ තත්ත්වය ඇති නොවන්නට නම් බලය විමධ්‍යගත කිරීම සඳහා බල සංවේදී, ක්‍රියාවලි නැඹුරු සහ තුලනාත්මක උපාය මාර්ගයක් අවශ්‍ය වන්නේය. එම උපාය මාර්ග ජාතික හා දේශීය තත්ත්වයන් පිළිබඳව අතිශයින්ම දැනුවත් එකක් විය යුතුය. එම උපාය මාර්ගය පළමුවෙන්ම ප්‍රධාන ක්‍රියාකාරීන් අතර විමධ්‍යගත කිරීමේ කාර්යය පිළිබඳව කැපවීමක් ජනනය කළ යුතුය. මේ මාර්ගයෙන් දේශපාලන තීරණ ගැනීමේදී පුළුල් සහභාගීත්වයක් වර්ධනය කළ යුතු වේ. මධ්‍යම පරිපාලනයේ ප්‍රතිචාරය වර්ධනය කිරීම සහ පාලිතභාවය පිළිබඳ ප්‍රතිපත්ති ඵලදායී අන්දමින් හඳුන්වාදීමේ ප්‍රමාණයට අනුකූලව විමධ්‍යගත කිරීම මගින් ඒකාන්තයෙන්ම වගකීම සහ රජයක නීත්‍යානුකූලභාවය වර්ධනය කළ හැකි අතරම, ප්‍රාදේශීය ආත්මෝපකාරක ශක්‍යතාවන් ද වර්ධනය කළ හැකිය.

ආර්ථික සහයෝගීතාවය සහ සංවර්ධනය සඳහා වූ සංවිධානය/ සංවර්ධන ආධාර කමිටුව (OECD/ DAC 1998, 58) විමධ්‍යගත කිරීම සඳහා ආධාර දෙන්නන්ගේ සහයෝගය ලබාගැනීම සඳහා වන වෙනස් වූ මාර්ග හතරක් ලැයිස්තු ගත කර ඇත.

- සැලසුම් සම්පාදනය, පරිපාලනය, සම්පත් ප්‍රතිපාදනය ආදී ක්ෂේත්‍ර සඳහා විශේෂිත තාක්ෂණික ආධාර සැපයීම;
- ආණ්ඩුවේ මධ්‍යම හා ප්‍රාදේශීය තලයන් අතර (පොදු රිස්කල් ආදායම් සහ බදුක්‍රම ඇතුළුව) කාර්ය බද්ධ වගකීම පැහැදිලි කිරීම;
- කලාපීය පාර්ලිමේන්තු, ප්‍රාදේශීය සභා ආදිය වැනි අතරමැදි නියෝජිත ආයතනවල සංවිධාන හැකියාවන් ශක්තිමත් කිරීම;
- පරිපාලනයේ සෑම තලයකම (සහතික කිරීමේ කාර්යය ඇතුළුව) සිවිල් සේවා තනතුරුවලදී පර්යන්ත ජන කොටස්වල නියෝජනය වර්ධනය කිරීම.

සාම ප්‍රවර්ධනය මුල් කරගෙන සලකා බලන විට විමධ්‍යගත කිරීම නියමාකාරයෙන් අර්ථවත් වන්නේ ව්‍යුහයන් හා ආයතනවල සමස්ත ගුණාත්මක වෙනස්වීමක් ඇති සන්දර්භයක් තුළය. බොහෝ සංවර්ධනය වෙමින් හා සංක්‍රාන්ති තත්වයේ පවතින රටවල එය (පසුගිය අවුරුදු දහය තුළ ප්‍රංශයේ පාර්ශ්වික වශයෙන් හෝ පෙනෙන්නට තිබූ) වෙනසක් ඇති කිරීමට හැකියාව තිබෙන එහෙත් පහළ මට්ටමේ සිට රජයේ කාර්යයන් ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීමක් විමධ්‍යගත කිරීමේ ක්‍රියාවලියකට වඩා අඩු දෙයකි. ඒ බලය ඒකාධිපති අන්දමින් නැවත මධ්‍යගතවීම වැළැක්වීම සඳහා සැලසුම් කිරීමකි.

4.5. සුළුතර ජන කොටස් ආරක්ෂා කිරීම

සීතල යුද්ධය අවසන් වූ කාලයේ සිටම අප විශාල වශයෙන් ප්‍රශ්න කරනු ලබන එක්තරා උපකල්පනයක් ඇත. එනම්, රජය සතු ප්‍රදේශ අවම වශයෙන් බැලූ බැල්මට පෙනෙන පරිදි හෝ අද පවතින තත්වයෙන් ආරක්ෂා කරගත යුතුය යන්නයි. ඒ නිසා බොහෝ ස්ථානවලදී අප විසින් ජාතික ආනන්‍යතා වෙනුවට විකල්ප ආනන්‍යතාවන් මගින් නැවත බලය තහවුරු කරගැනීම පිළිගෙන ඇත. නිදර්ශනයක් වශයෙන් 'අවදානමට ලක් වී තිබෙන සුළු ජන කොටස් ව්‍යාපෘතිය' මගින් අනිකුත් (බලගතු) කණ්ඩායම් හෝ හවුල්කරුවන් විසින් අසාධාරණ අන්දමින් වෙනස්කම්වලට භාජන කරනු ලබන බවට ප්‍රකාශ කර සිටින නොඑසේ නම් තමන්ගේ ආනන්‍යතාව ආරක්ෂා කර ගැනීමට සහ තම කණ්ඩායමේ එල ප්‍රයෝජන ප්‍රකාශ කිරීම සඳහා වේදිකාවක් සකස් කර ගැනීමට මෙහෙයවනු ලැබ සිටින දේශපාලන වශයෙන් සංවිධානය වූ රාජ්‍ය නොවන ආනන්‍යතා කණ්ඩායම් 273ක් දැනට හඳුනා ගෙන ඇත (ගුර්, 1997, 5 බලන්න). ඇත්ත වශයෙන්ම බෙදුම්වාදී ව්‍යාපාර නිර්මාණය වී ඒ මගින් ප්‍රවණ්ඩ ගැටුම් ඇතිවීම අප විසින් වැළැක්විය යුතු නම් ජාතික මෙන්ම ජාත්‍යන්තර තලයේදීත් සුළු ජන කොටස් ආරක්ෂා කිරීම අත්‍යවශ්‍යය.

අවාසනාවට මෙන් ජාත්‍යන්තර තලයේ දී සුළු ජන කොටස්වල අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය වීම පිළිබඳ නියමාකාරයෙන් ක්‍රියා කිරීම සඳහා වන පරිපූර්ණ හා ප්‍රමාණවත් යාන්ත්‍රණයක් සැපයීමට

ජාත්‍යන්තර නීතිය අසමත් වී ඇත. එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රඥප්තිය මගින් ජාතීන්ගේ ලීගය පිළිගෙන තිබූ සුළු ජන කොටස්වල තත්ත්වය පිළිගත්තේ නැත. ඒ හේතුකොට ගෙන දැන් එයට ප්‍රධාන වශයෙන් විශ්වාසය තැබීමට සිදුවී ඇතිතේ තනි තනි මානව හිමිකම් ලැයිස්තුවක් කෙරෙහිය. උල්ලංඝනයකට හෝ පීඩනයකට භාජනට වී ඇති සුළු ජන කොටස්වලට අයත් ජනයාට අභියාචනා ඉදිරිපත් කළ හැක්කේ මේ අනුවය (Heintze, 1997, 444). යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගීතාව සඳහා වන සංවිධානය (OSCE) අනිත් අනිත් මේ කාරණය සම්බන්ධයෙන් වැඩි ප්‍රගතියක් ලබා ඇත. මෙම කලාපීය සංවිධානය එක්සත් ජාතීන් ඉදිරිපත් කර ඇති දෙයට වඩා සවිස්තරාත්මක ප්‍රතිමාණයන් සකස් කර ඇත. එහෙත් මේවායින් ද ආවරණය වන්නේ පුද්ගලික අයිතිවාසිකම් පමණක් වන අතර නීතිමය බැඳීමක් ඒවායින් සිදු නොවේ. විශේෂයෙන්ම යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගීතාව පිළිබඳ සංවිධානයේ 'මානුෂික මානය' නම් වූ කෝපන්හේගන් ලියවිල්ල (1990) වාර්ගික, සංස්කෘතික හා ආගමික සුළු ජන කොටස් ආරක්ෂා කර ගැනීම අවධාරණය කරන අතර, ඒ සමග මව් භාෂාව නිදහසේ පාවිච්චි කිරීමේ අයිතියේ සිට සංස්කෘතික සංවිධාන ස්ථාපනය කර ගැනීමේ අයිතිය සහ සංවිධාන වීමේ නිදහස දක්වා වූ අංග සම්පූර්ණ අයිතිවාසිකම් කට්ටලයක් යෝජනා කරයි (ඩිකේ, 1995, 246).

සුළු ජාතීන්ගේ අයිතිවාසිකම් සුරැකීමේ සටනේ තවත් සංධිස්ථානයක් වන්නේ 1991 වර්ෂයේ නිකුත් වූ මොස්කව් ලියවිල්ලයි. මෙහිදී එම ලියවිල්ලට අත්සන් කරනු ලැබූ අය සහතික වී ඇත්තේ " යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගතාව පිළිබඳ සම්මේලනයේ මානුෂික මානය" නම් මාතෘකාව යටතේ එකඟ වූ කරුණු තවදුරටත් සියලුම සහභාගීවන රටවල සෘජු හා නීත්‍යානුකූල සැලකිල්ලකට භාජනය විය යුතු බවය; එබැවින් ඒවා තනි තනි රටවල විශේෂිත අභ්‍යන්තර කරුණු සේ නොසැලකිය යුතු බවයි. (www.osle.org බලන්න).

යුරෝපයේ ආරක්ෂාව හා සහයෝගීතාව පිළිබඳ සංවිධානය වගකීම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සමාලෝචනය කිරීම සඳහා යාන්ත්‍රණයක් ද (මානව මානය පිළිබඳ යාන්ත්‍රණය) වඩා යහපත් ආකාරයෙන් සුළු ජන කොටස් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා උපකාරී වන ප්‍රායෝගික මෙවලම් ද ස්ථාපනය කර ඇත. විශේෂයෙන්ම සුළු ජන ගැටුම් කලාපීය ආරක්ෂාවට තර්ජනයක් විය හැකි අවස්ථාවලදී කල්තියා අනතුරු හැඟවීමට සහ නිවාරණීය ක්‍රියාමාර්ගයක් ගැනීමට හැකිවන අන්දමේ නමාශීලී සහ එලදායී මෙවලමක් ලෙසට ජාතික සුළු ජන කොටස් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් (HCNM) ආයතනය විකාසනය වී තිබේ. 1992 සිට 2001 දක්වා ජාතික සුළු ජන කොටස් පිළිබඳ මහ කොමරිස් තනතුර දැරූ මැක්ස් වැන් ඩර් ස්ටෙප්ල් ද, ගැටුම්කාරී පාර්ශවයන්ගේ නියෝජිතයින් අතර සාකච්ඡාවන්ට පහසුකම් සැලසීමට ක්‍රියාකරමින් සුළු ජන කොටස්වලට සම්බන්ධ ප්‍රශ්න නියාමාකාරයෙන් හැසිරවීම සඳහා ප්‍රයෝජනවත් උපදෙස් දෙමින් (දේශීය භාෂා ප්‍රවර්ධනය කිරීම වැනි දේ) ප්‍රවණ්ඩත්වය ඇතිවීමට ඉඩ ඇති අවස්ථා ගණනාවකදී එලදායී අන්දමින් ක්‍රියා කළේය. දිගුකාලීන මෙහෙවර යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගීතාවය පිළිබඳ සංවිධානයේ අනෙක් මෙහෙයුම් මෙවලමයි. සුළු ජන කොටස් ආරක්ෂා කර ගැනීම මෙ මගින් අරමුණු කෙරේ. එසේම වාර්ගික දේශපාලන ගැටුම් අඩු කිරීම සඳහා මෙම මෙහෙවර බොහෝ අවස්ථාවලදී ප්‍රයෝජනවත් වී තිබේ.

ජාතික මට්ටමෙන් ගත් කල සුළු ජන කොටස් ආරක්ෂා කිරීම අධිකරණ බල ක්ෂේත්‍ර තුනක් ඇතුළත් පරීක්ෂාවට භාජනය කළ යුතුය: පළමු කාරණය වන්නේ සුළු ජන කොටස්වල නෛතික තත්ත්වයයි; දෙවැන්න නම් සුළු ජන ප්‍රශ්න හෝ ඔවුන්ගේ සහභාගීත්ව අයිතිවාසිකම් සඳහා වූ කාර්යාලයක් ස්ථාපනය කර තිබීම වැනි ආයතනික ක්‍රියා පිළිවෙලක ප්‍රාමාණික තත්ත්වයයි; තුන්වැන්න වන්නේ සුළු ජන කොටස් ප්‍රචාරිතය කිරීම සඳහා රාජ්‍ය අනුග්‍රහයෙන් සැලසුම් කරන ලද ක්‍රියාකාරකම් (ප්‍රධාන වශයෙන් අධ්‍යාපනික හා සංස්කෘතික ක්ෂේත්‍රයේ දී).

4.6. නීතියේ ආධිපත්‍යය

අවාසනාවකට මෙන් අසාර්ථක අධිකරණ ක්‍රමය නීතිය තම අතට ගැනීමට ජනතාව පොළඹවයි. මෙය වැළැක්වීමට නම් අධිකරණ ක්‍රමය සමාජය තුළ පුද්ගලයාගේ අයිතිවාසිකම් සාර්ථක අන්දමින් ආරක්ෂා කිරීම, ඒවාට සහයෝගය දැක්වීම හා ඒවා ප්‍රචාරිතය කිරීම කළ යුතුය; ඒ අතරම සියලු දෙනාට එම අධිකරණ පද්ධති වෙත ළඟාවීමේ අවස්ථා ද තිබිය යුතු වේ. ඒවා අපක්ෂපාත විය යුතු අතර දේශපාලන වශයෙන් ස්වාධීන විය යුතුය. අවාසනාවකට මෙන් නීතියේ ආධිපත්‍යයේ අගය පිළිගැනීමට ආණ්ඩු බොහෝවිට අසමත් වී ඇත; එසේම මේ කාරණය ගැන බාහිර මැදිහත්කරුවන් සමග විවෘත සංවාදයකට ද ඒවා විවෘත නැත. සමාජ ආර්ථික සංවර්ධන ක්‍රියාවලියේ දී අවම වශයෙන් සමාජය තුළ බිහි වූ නිදහස් මතධාරී සහ ගෝලීය නැඹුරුවක් ඇති දේශපාලන සහ ව්‍යාපාරික ප්‍රභූ පැලැන්තියට හෝ නීතියේ ආධිපත්‍යයෙන් අත්වන වාසි පිළිබඳව පැහැදිලි අවබෝධයක් තිබිය යුතුය. අධිකරණ පද්ධතිය රාජ්‍යයක මූලික වගකීමකි; එහි නිසි ක්‍රියාකාරීත්වය රටක ස්වෛරීභාවය පවත්වාගෙන යාම සඳහා වැදගත් වේ.

නීතියේ ආධිපත්‍යය යන්නෙහි නිශ්චිත අර්ථය නිර්වචනය කිරීම සඳහා ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන් කිහිපයක්ම මෑතකදී ඇති විය (2 කොටුව බලන්න) ගැටුම් ව්‍යවර්තන කාර්යයෙහි යෙදී සිටින අයවලුන්ට මෙම ප්‍රමිතීන් විශිෂ්ට මාර්ග සිතියමක් සපයා දෙයි. තවද අපරාධ නීති පටිපාටිය, නිදහස් මැතිවරණ, නඩුකාරවරුන්ගේ හා නීතිඥයන්ගේ ස්වාධීනත්වය හා අපයෝජනයට ලක් වූ අයට වන්දි ගෙවීම යන ප්‍රශ්න ප්‍රධාන වශයෙන් සැලකිල්ලට ගෙන එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රඥප්ති හා වාර්තා සමූහයක් මෙම ප්‍රමිතීන් විස්තර වශයෙන් පැහැදිලි කර ඇත.

කොටුව 2: යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගීතාවය පිළිබඳ සංවිධානයේ (OSCE) දේශපාලන ප්‍රමිති ලැයිස්තුව.

තම සාමාජික රටවල් 53 ට ප්‍රයෝජනවත් මග පෙන්වීමක් සපයන මේ දක්වා පළ කොට ඇති හොඳම දේශපාලන ප්‍රමිතීන් අඩංගු සවිස්තරාත්මක ලැයිස්තුවක් යු. ආ. ස. සංවිධානය (OSCE) ඉදිරිපත් කර ඇත. මෙම නිර්ණායකයන් අනෙකුත් කලාප සම්බන්ධයෙන් ද පහසුවෙන්ම උපයෝගී කරගත හැකිය. ඒවාට ඇතුළත් වන්නේ,

- තෝරාපත් කරගන්නා ලද ව්‍යවස්ථාදායකට හෝ ඡන්දදායකයින් හට සම්පූර්ණ වශයෙන් වගකියන්නා වූ විධායකයකින් සමන්විත නියෝජනාත්මක ආණ්ඩුවක් තිබීම;

- ව්‍යවස්ථාවට හා නීතියට අනුකූලව ක්‍රියා කිරීම ආණ්ඩුවේ යුතුකම වීම;
- රජය හා දේශපාලන පක්ෂ පැහැදිලිව වෙන්ව තිබීම;
- හමුදා, පොලීසි හා වෙනත් බල සංවිධාන දේශපාලන අධිකාරීන්ට වගකිව යුතුබව;
- පොදු පව්‍යාපිය මගින් නීති සම්පාදනය සලකා බැලීම සහ පිළිගැනීම;
- වලංගු භාවයට පත්වීමේ කොන්දේසියක් වශයෙන් පරිපාලන රෙගුලාසි ප්‍රකාශයට පත් කිරීම;
- සහන ලබාදීමේ පරිපාලන තීරණ සම්බන්ධයෙන් වූ ඵලදායී උපක්‍රම සහ තිබෙන්නා වූ පිළියම් පිළිබඳව පාරදෘශ්‍ය තොරතුරු අගතියට පත් පුද්ගලයන්ටම සැපයීම
- ස්වාධීන හා පහසුවෙන් සම්ප විය හැකි අධිකරණ පද්ධතියක්
- නීති වෘත්තියෙහි නියැලෙන අයගේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීම

යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගීතාව පිළිබඳ
1990 සමුළුවෙන් (CSCE) සංක්ෂිප්ත කර ගන්නා ලදී.

මානව හිමිකම් පෝෂණය කරන්නා වූ ද, නෛතික හා අධිකරණ සේවාවන්ට වෙනස්කම් වලින් තොරව සම්පවීමේ තත්ත්වයක් වර්ධනය කර ගන්නා වූ ද සිවිල් ගැටුම් නිරාකරණය ප්‍රවර්ධනය කරන්නා වූ ද යාන්ත්‍රණයක් සකස් කොට ස්ථාපනය කිරීමට ආධාර කිරීම සම්බන්ධයෙන් සංවර්ධන සහයෝගීතාව ඵලදායී විය හැකි ය. දකුණේ බොහෝ රටවල දක්නට ලැබෙන දුර්වල නෛතික පද්ධති වලට ග්‍රාමීය උසාවි සහ වැඩිහිටි මණ්ඩලවල පිළිගැනීමට ලක් වෙමින් තවමත් ශක්තිමත්ව පවතින පාරම්පරික සමාජ වර්ග ධර්ම පද්ධතිවලින් සහයෝගයක් ලබාගත හැකිය.

නීතියේ ආධිපත්‍යය පිළිබඳ ප්‍රධාන කරුණු හතරක් සම්බන්ධයෙන් ජාත්‍යන්තර සහයෝග ලබාගැනීම කෙරෙහි වෘත්තීයයන් අවධානය යොමු කර ඇති බව ආර්ථික සහයෝගීතාව සහ සංවර්ධනය සඳහා වූ සංවිධානය / සංවර්ධන ආධාර කමිටුව (OECD/DACD 1998, 61) නිර්දේශ කර ඇත.

එම කරුණු හතර නම් :

- විධිමත් නීති හා අධිකරණ ආයතන (උසාවි, රාජ්‍ය විමර්ශන නිලධාරීන් (ඔම්බුඩ්ස්මන්) නීති ප්‍රතිසංස්කරණ කොමිෂන් සභා, බන්ධනාගාර සේවා);
- වාර්ගික සහ පාරම්පරික නීති ක්‍රියාත්මක කිරීම සහ ආරාමුල් නිරාකරණය;
- වාර්ගික ගැටුම් තිබෙන ප්‍රදේශවල ක්‍රියාත්මක වන වෙනත් නියෝජිත ආයතන (විශේෂයෙන්ම සම්පත් කළමනාකරණය);
- පුද්ගලයන්ට සහ කණ්ඩායම්වලට නෛතික පද්ධතිවලට සම්පවීමේ පහසුකම් සැලසීම;

රටක නෛතික පද්ධතිය තුළ වෙනස්කම් යෝජනා කිරීමේ දී හා ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීමේ දී අතිමහත් නම්‍යතාවක් හා ඉමහත් සංවේදීතාවක් යන දෙකම අවශ්‍ය වන්නේය. ව්‍යාපෘති සැලසුම් කිරීම, අධීක්ෂණ යාන්ත්‍රණයට ආධාර කිරීම සහ වෘත්තීයමය පුහුණුව යන සියල්ලම සන්දර්භයට ගැළපෙන ආකාරයට සම්බන්ධ කළ යුතුය.

4.7. මානව අයිතිවාසිකම්

රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ සහ නීතියේ ආධිපත්‍යය යන කාරණා දෙකෙහිම මධ්‍යයෙහි තිබිය යුත්තේ මානව අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම හා ඒවා තවදුරටත් සංවර්ධනය කිරීමයි. අන්දකීම්වලින් පෙන්වා දී ඇත්තේ රටවල් අභ්‍යන්තරයේ යුද සහ තියුණු ගැටුම් පවතින අවස්ථාවල දී වැඩිම වශයෙන් හානියට පත්වන හා අවම වශයෙන් ආරක්ෂා කරනු ලබන ක්ෂේත්‍රය මෙය බවයි. 1993 දී වියනාහිදී පැවැත්වුණු මානව අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ලෝක සම්මේලනයට මග පෑදුවේ බොහෝ රටවල ස්ථානීය වශයෙන් මානව අයිතිවාසිකම් අපයෝජනය ලක් කිරීමයි. මානව අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීමේ දී සහ ප්‍රවර්ධනය කිරීමේදී ජාතික ආයතන මගින් ඉටු කළ හැකි හා ඉටු කළ යුතු තීරණාත්මක කාර්යභාරය එම සම්මේලනයට සහභාගී වූ අය අවධාරණය කර සිටියහ. මේවාට සුළු ජනතාවගේ අයිතිවාසිකම් (කිසියම් කණ්ඩායමකට අයිතිවන අයගේ පුද්ගලික අයිතිවාසිකම්). ප්‍රවර්ධනය කිරීම සහ ආරක්ෂා කිරීම ද ඇතුළත් වන බවට ඔවුහු අරුත් දුක්වූහ.

මෙම ආයතනවල වගකීම් වන්නේ මූලික වශයෙන් රජයට, පාර්ලිමේන්තුවට සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ඇතුළු වෙනස් නිසි ආයතනවලට මානව හිමිකම් ආශ්‍රිත ඕනෑම කාරණයක් පිළිබඳව (සහ ඒවා කඩ කිරීම පිළිබඳව) නිර්දේශ, යෝජනා සහ වාර්තා ඉදිරිපත් කිරීමයි. ජාතික නීති හා ඒවායේ ව්‍යවහාරය ජාත්‍යන්තර මානව අයිතිවාසිකම් ප්‍රමිතීන්ට අනුකූල විය යුතු යැයි ඔවුන් ඉල්ලා සිටිය යුතුය. මෙම ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන් පාර්ලිමේන්තුව මගින් සම්මත කරගැනීමට සහ දේශපාලන වශයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීමට ඔවුන් තවදුරටත් දිරි දිය හැකිය. ජාත්‍යන්තර නීතිරීති යටතේ අවශ්‍ය වන වාර්තා කිරීමේ ක්‍රමවේද ක්‍රියාත්මක කිරීමට ඔවුන් උදව් කළ යුතු වේ. මානව හිමිකම් පිළිබඳ ඉගැන්වීම් හා පර්යේෂණ වැඩසටහන් සකස් කොට ක්‍රියාත්මක කිරීමට ද ඔවුන් සහාය දිය යුතුය. තොරතුරු සන්නිවේදනය සහ අධ්‍යාපනය මගින් මානව අයිතිවාසිකම් පිළිබඳව දැනුවත් බව වර්ධනය කිරීමට කටයුතු කරමින් අවසාන වශයෙන් ඔවුන් එක්සත් ජාතීන් සමග ද අප්‍රිකානු සංගමය වැනි කලාපීය ආයතන සහ අදාළ රටේ තිබෙන ජාතික ආයතන සමග ද සහයෝගයෙන් කටයුතු කළ යුතුවේ (මානව හිමිකම් කේන්ද්‍රය, 1995).

මෙම ප්‍රතිපත්ති ඵලදායී වීමට නම් විශ්වාසයකින් යුතුව ඒවා ක්‍රියාත්මක කළ යුතුය. මේ අනුව විශාල සම්මේලනය ඕනෑම ජාතික මානව අයිතිවාසිකම් පද්ධතියකට තිබිය යුතු හා එය අනුගමනය කළ යුතු නිශ්චිත කාර්යයන් සහ ක්‍රියාපටිපාටි සමහරක් ද යෝජනා කළේය:

- අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කළ බවට චෝදනාවක් ඇති අවස්ථාවකදී සමාදාන වීම, බැඳීම් සහිත තීරණ ගැනීම හෝ වෙනත් ක්‍රම මගින් මිත්‍රශීලී සහනයක් අපේක්ෂා කිරීම;
- පැමිණිල්ල ඉදිරිපත් කරන තැනැත්තාට හෝ තැනැත්තියට සිය අයිතිවාසිකම් පිළිබඳව සහන ලබාගැනීමට ඇති ඉඩකඩ ද පෙන්වා දී එම සහන ලබාගැනීමට අවස්ථාව සලසා දීම;

- පැමිණිලිවලට කන්දීම හෝ ඒවා නිසි බලධාරියාට යොමු කිරීම.
- මානව හිමිකම් අවහිරයකින් තොරව භුක්ති විඳීමට බාධා කරන්නා වූ නීති හා රෙගුලාසි සංශෝධනය කිරීම සඳහා වූ යෝජනා ඇතුළුව නිර්දේශ නිසි බලධාරීන් වෙත ඉදිරිපත් කිරීම.

කොටුව 3

මානව හිමිකම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා රාජ්‍යය විධික්‍රම සහ ජාත්‍යන්තර යාන්ත්‍රණ රාජ්‍යය විධික්‍රම (තෝරාගත් කොටසක්);

- මානව හිමිකම් (සුළු ජන කොටස්) පිළිබඳ නීති සම්පාදනයේ දී හා ව්‍යවහාරයේ දී උසස් ජාතික ප්‍රමිතීන්;
- විවෘත ද්විපාර්ශ්වික දේශපාලන සංවාදය (ප්‍රමිතීන් හා ඇගයීම්);
- දුෂ්කර රටවල් සමග නිශ්චිත (නිරයෙන් පිටුපස) සංවාදය;
- දේශපාලන වශයෙන් මැදිහත්වීම (කොන්දේසි සහිත බව, සම්බාධක, ප්‍රසිද්ධ ප්‍රකාශන හා වාර්තා කිරීම);
- නිශ්චිත බලතල (මැදිපෙරදිග සාම ක්‍රියාවලියෙහි මානුෂික පැත්ත);
- අධීක්ෂණය කටයුතු, තොරතුරු ගවේෂණය සහ සත්‍ය මෙහෙවර සඳහා විශේෂඥයන්;
- සිවිල් සමාජය සහ මානව හිමිකම් ක්‍රියාකාරීන් ශක්තිමත් කිරීම; ජාත්‍යන්තර යාන්ත්‍රණ (තෝරාගත් කොටසක්);
- මානව හිමිකම් පිළිබඳ විශ්ව ප්‍රකාශනය;
- ආර්ථික සමාජ හා සංස්කෘතික අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය;
- සිවිල් හා දේශපාලන අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය
- සිවිල් හා දේශපාලන අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තියේ වෛකල්පික රීති මාලාව;
- මරණ දඬුවම අහෝසි කරවීම ඉලක්කරගත් සිවිල් හා දේශපාලන අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තියේ දෙවන වෛකල්පික රීති මාලාව;
- ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පිළිගත් මානව හිමිකම් සහ මූලික නිදහස ප්‍රවර්ධනය කිරීම සහ ආරක්ෂා කිරීම සඳහා පුද්ගල කණ්ඩායම් හා සමාජයේ විවිධ ආයතනවල අයිතීන් හා වගකීම් පිළිබඳ ප්‍රකාශනය;
- ජාතික හෝ වාර්ගික, ආගමික සහ භාෂාමය සුළු ජාතීන්ට අයත් පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධයෙන් වූ ප්‍රකාශනය
- හදිසි අවස්ථාවන්හිදී සහ අවි ගැටුම් පවතින විට දී කාන්තාවන් හා ළමුන් ආරක්ෂා කර ගැනීම සම්බන්ධයෙන් වූ ප්‍රකාශනය

- වඩ දීම් සහ වෙනත් කෘෂි අමාත්‍යාංශය හෝ ආත්ම ගරුත්වය කෙළෙසන ක්‍රියාවන් හෝ දඬුවම්වලට එරෙහි සම්මුතිය.
- සමූහ සාහසික අපරාධ වැලැක්වීම හා දඬුවම් පිළිබඳ සම්මුතිය
- යුද අවස්ථාවේදී සිවිල් වැසියන් ආරක්ෂා කිරීමට සම්බන්ධ ජනීවා සම්මුතිය

සම්මේලනය මගින් ඉදිරිපත් කරන ලද ප්‍රතිපත්ති හා යෝජනා තුළ රාජ්‍ය විමර්ශන නිලධාරීන්ගේ සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ද ආශ්‍රය කරගෙන ස්වාධීනතා සහතික හා මෙහෙයුම් විධි පිළිබඳ සාකච්ඡා විය යුතු ජාතික ආයතනවල යෝජිත සංයුතිය පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක මාර්ගෝපදේශන තවදුරටත් ඇතුළත් කර ඇත. සංවර්ධන ආයතනවලට හා ආධාර සපයන අයට මෙම විස්තර සටහනෙන් කරුණු උකහා ගත හැකිය. නමුත් එය නිශ්චිත වූත් ප්‍රාදේශීය හා සංස්කෘතික තත්ත්වයන් (විශේෂයෙන්ම මහා පරිමාණයේ බාධක සහ ක්‍රියාත්මක වීමට තිබෙන අවස්ථා සම්බන්ධ තත්ත්වයෙන්) කෙරෙහි අවධානය බැහැර නොවන අයුරින් විය යුතුය.

5. ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය

පස්වන යුද සමාජවල අනාගත සංවර්ධනයෙහිලා ආරක්ෂක අංශ විශේෂිත වූ වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කරයි. විශේෂයෙන්ම යුද විරාමයක් සහ සාම ගිවිසුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහාත් එමගින් සාමය තහවුරු කිරීම සඳහාත් පොලීසියේ සහ හමුදාවේ ක්‍රියාකාරී සහයෝගය තීරණාත්මක වේ.

එසේ වුවත් ආරක්ෂක අංශය සාම ක්‍රියාවලියට තර්ජනයක් සේ ඉස්මතු වන්නට ඉඩ තිබේ. විශේෂයෙන්ම ආරක්ෂක ආයතන (හමුදා, අර්ධ හමුදා බලකායන්, පොලීස් බලකායන් සහ බුද්ධි සේවා) තමන් ද නීතියේ ආධිපත්‍යයට යටත්යැයි නොසිතන අවස්ථාවන්හි දී ය. නොමැතිනම්, තමන්ගේ විශේෂ අවශ්‍යතාවන් සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා ගැටුම්වලට සම්බන්ධ වී සිටින පාර්ශවයන් විසින් ආරක්ෂක ආයතන ඉත්තන් වශයෙන් යොදාගන්නා අවස්ථාවන්හි දී ය. වඩදීම, දේශපාලන අපරාධ සහ මහජනයා පොදු වශයෙන් පීඩනයට පත් කිරීම ද ඇතුළත් මානව අයිතිවාසිකම් ඉතාමත් අධික ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම පිළිබඳව බොහෝ විට වගකිව යුත්තේ ආරක්ෂක බලකායයි.

අකාර්යක්ෂම වූ ආරක්ෂක අංශයක්ද සාම වැයමට ඒ හා සමානවම හානිකර වේ. ප්‍රජාවන්ගේ සහ පුද්ගලයන්ගේ ආරක්ෂාව එම කාර්ය පැවරී ඇති අයට සහතික කළ නොහැකි නම් පුද්ගලයන් හා කණ්ඩායම් යන කොටස් දෙකම ඔවුන්ගේ ආරක්ෂාව වඩ වඩාත් ඔවුන් අතට ගන්නවා ඇත. එහි ප්‍රතිඵලයක් වන්නේ අපරාධකාරී ප්‍රවණත්වය වර්ධනය වීම, සුළු අවි පැතිරීම සහ පුද්ගලික හමුදා ඉස්මතු වීමයි.

එහෙයින් ආරක්ෂක අංශය ප්‍රතිසංස්කරණය කිරීම බෝහෝවිට අත්‍යවශ්‍ය කර්තව්‍යයකි. අර්බුදයට ලක්වී ඇති ප්‍රධාන කරුණ වන්නේ නිසි දේශපාලන හා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලනයක සහය ඇතිව බලය පිළිබඳව රාජ්‍යයේ ඒකාධිකාරීය (නැවත) ස්ථාපනය කිරීම වන අතර තවත් පියවර කිහිපයක්

ගැනීම ද අවශ්‍ය වේ. සමස්තයක් වශයෙන් ගත් කල, ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය තලයන් හතරක් මත වූ ක්‍රියාකාරීත්වයක් ඇතුළත් කර ගත යුතුය (GTZ 2000, 30-31).

- දේශපාලන නලයේ ප්‍රතිසංස්කරණ කටයුතු මගින් ආරක්ෂක අංශයේ විශ්වසනීයත්වය වර්ධනය ඉලක්ක කෙරේ. සන්නද්ධ හමුදාවන් පාලනය කිරීම හා අධීක්ෂණය කිරීම සඳහා පාර්ලිමේන්තුවත් ආණ්ඩුවත් එක්වී ක්‍රියා කළ යුතුය. පාරදෘශ්‍යභාවය වර්ධනය කිරීමේ ප්‍රයත්නයක් වශයෙන් රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සහ මාධ්‍යවලට විශේෂ සහයෝගයක් දක්වමින් සිවිල් සමාජ අවශ්‍යතා ශක්තිමත් කළ යුතුය.
- ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණයේ ආර්ථික නලයට නිරායුදකරණය, හිටපු හමුදා හටයන් වෙනස් කොට නැවත සමාජයට බද්ධ කර ගැනීම වැනි ක්‍රියා ඇතුළත්වේ.
- ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රයත්නයේ සමාජමය නලය යන්න දරන්නේ සුළු අවි පැතිරීම පාලනය කිරීමෙන් සහ නීති විරෝධී අවි ජාවාරම් මර්දනය කිරීමෙන් පොදු ජනතාවගේ ආරක්ෂාව තර කිරීමයි.
- ආයතනික නලයේ දී ආරක්ෂක බලකායන් වෘත්තීයමය තත්ත්වයකට පත් කිරීමට ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය කටයුතු කළ යුතුය. එසේ කිරීමේදී සිද්ධාන්ත සහ මෙහෙවර යළි නිර්වචනය කිරීම හා ආරක්ෂක සංවිධාන තුළ නීතියේ ආධිපත්‍යය සහ මානව අයිතිවාසිකම්වලට ගෞරව දැක්වීමට උනන්දු කරවීම ද සිදුවිය යුතුය.

අස්ථාවර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රටවල සහ දුර්වල රාජ්‍යයන්හි ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය මුහුණ දෙන බාධක බොහෝය. බොහෝවිට ආරක්ෂා සේවාව ලෙස ඒකාධිපති සහ යුදවාදී ස්වරූපයෙන් බැලීමට නැඹුරුවක් ඇති අතර, දේශපාලනඥයන්ගෙන් සහ හමුදා නිලධාරීන්ගෙන් ප්‍රතිසංස්කරණවලට විරෝධයක් මතු වන්නට ඉඩ තිබේ. සමහර විට හමුදාවේ ඉහළ තලයේ අය විදේශික බලවේග සහ අසල්වැසි රාජ්‍යයන් විසින් නොමනා ලෙස හැසිරවීමට ඉඩකඩ තිබේ. ආවේණික වූ සිවිල් යුද්ධවලට ගොදුරුවන රටවල් තුළ බොහෝ විට සාමාන්‍ය තත්ත්වයට පත්වූ ප්‍රචණ්ඩ සංස්කෘතියක් ඇත. සිවිල් යුද්ධ, අපරාධකාරී ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියා, කුලී හමුදා සහ ආදායම් මාර්ගයක් හෝ ඉඩකඩම් නොමැති හමුදාවෙන් ඉවත් කරන ලද සොල්දාදුවන් වැනි කරුණුවලින් සමන්විත ඉතිහාසයක් ඇති රටවල යුද ආර්ථික තුළින් ප්‍රචණ්ඩත්වය අලෙවි කරන වෙළෙඳපොළවල් මතු විය හැකිය.

ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණ කෙරෙහි බලපෑමට ඉඩ ඇති අනෙකුත් ප්‍රශ්න වන්නේ ප්‍රතිසංස්කරණවල සංකීර්ණ ස්වභාවය, විශේෂඥ දැනුමක් නොමැතිවීම හා හැකියාවන් නොමැතිවීමයි. මෙම සාධක අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් එකිනෙක ශක්තිමත් කරයි. ආණ්ඩුවක් සතුව සංවිධාන, කළමනාකරණ සහ මූල්‍යමය නිපුණතාව නොමැති වූ කල සංකීර්ණත්වය පිළිබඳ ප්‍රශ්නය තීව්‍ර වෙයි. මෙම විශේෂයෙන්ම මේ ආකාරයෙන් සිදුවන්නේ තීරණ ගන්නා අයවලුන්ට ආරක්ෂාව හා ආරක්ෂක කටයුතු පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සංවාද පිළිබඳව සහ තමන්ට ඔවුන් තෝරාගත හැකි විකල්ප ප්‍රතිපත්ති සමූහය පිළිබඳව අවබෝධයක් නොමැතිවීම නිසාය. ක්‍රියාත්මක කිරීමට ආයතනික වශයෙන් හැකියාවක් රජයකට නොමැති නම් විශිෂ්ට ගණයේ ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රයත්නයක් වුවද අසාර්ථක වීමට ඉඩ තිබේ (Nathan, 1997-7).

ආරක්ෂක අංශයේ ප්‍රතිසංස්කරණ සම්බන්ධයෙන් ජාත්‍යන්තර මැදිහත්වීම අතිශය ප්‍රවේශමෙන් කළ යුතු කාර්යයක් බව අමුතුවෙන් කිව යුතු නැත. එය පොදු ප්‍රතිපත්ති සංවාදයක් සමග ද, සමාජයේ සෑම තලයකම ගැටුම් ව්‍යවර්තනය කිරීමේ ප්‍රයත්නයක් සමග මෙන්ම, ආර්ථික සංවර්ධන ආධාර සමග ද ඒකාබද්ධ විය යුතුය. නිරායුධකරණය, හිටපු සොල්දාදුවන් අක්‍රීය කොට නැවත සමාජගත කර ගැනීම සඳහා ලබා දෙන ආධාරවලට අමතරව, ආණ්ඩුවේ තනතුරුවලට කාර්ය මණ්ඩල සපයා ගැනීම සිවිල් ආරක්ෂක විශ්ලේෂකයන්ට කාර්යාත්මක පුහුණුවක් ලබාදීම ද ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රයත්නයන්ට ඇතුළත් විය යුතුය.

පොලිස් සහ හමුදා අධ්‍යාපන ක්‍රම පිළිබඳ මෙම ප්‍රතිසංස්කරණ මධ්‍යස්ථානවලට තවදුරටත් අවශ්‍ය මූලික කරුණක් වන්නේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අධ්‍යාපනය සහ සමාජමය සංවිධානය පිළිබඳ අරමුණු අවධාරණය කිරීමය. ආරක්ෂක අංශයට අයත් පුද්ගලයන් ජාත්‍යන්තර වශයෙන් හුවමාරු කරගැනීම මගින් (හුවමාරු කරගැනීම්, ආරක්ෂක ප්‍රතිපත්ති සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ජිනීවා කේන්ද්‍රය වැනි ජාත්‍යන්තර අධ්‍යාපන ආයතනවල පාඨමාලා සහ පුහුණු වීම්) ජාත්‍යන්තර ආරක්ෂා ප්‍රමිතීන්ට අනුකූල වීම වැඩි දියුණු කරගත යුතුය. හතරවෙනි කරුණක් වන්නේ ආරක්ෂක බලකායන් සඳහා නීතියෙන් පිටස්තර හෝ සාපරාධී බඳවාගැනීම් නැවැත්වීමේ අවශ්‍යතාවයි. අවසාන වශයෙන් ආරක්ෂක අංශ කළමනාකරණය සහ මුදල් වෙන් කිරීම් පාරදෘශ්‍යභාවයකින් යුක්තව පවත්වාගෙන යා යුතුය.

6. සාරාංශය සහ දැක්ම

රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ කාර්යය පිළිබඳ ඉතා වැදගත් පැති කිහිපයක සංකීර්ණ විස්තරයක් මේ පරිච්ඡේදයෙන් ඉදිරිපත් කර ඇත. ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියා සහ විවෘත ගැටුම් ඇවිලී යාමෙන් සමාජය ආරක්ෂා කිරීමට බොහෝ විට ඉදිරිපත් වේ යැයි සිතිය හැකි රාජ්‍ය ව්‍යුහයන් සහ ආයතනවල ස්වභාවය පිළිබඳ සැහෙන ප්‍රමාණයේ විද්‍යාත්මක මෙන්ම දේශපාලන අවිනිශ්චිත බවක් ඇත්ත වශයෙන්ම තවමත් තිබේ. මේ ප්‍රශ්නය පිළිබඳව ගැඹුරු මෙන්ම තුලනාත්මක විශ්ලේෂණයක් කිරීම නියත වශයෙන්ම අවශ්‍ය වේ.

ස්ථාවර සාමයක් සඳහා ප්‍රජාතන්ත්‍ර වාදය අවශ්‍යයෙන්ම තිබිය යුතු තත්ත්වයක් බවට උගතුන් අතර පුළුල් ව්‍යාප්ත වූ එකඟත්වයක් ඇත. විවාදය පවතින්නේ එය ප්‍රමාණවත් වූ තත්ත්වයක් ද යන කරුණ ගැන මෙන්ම සමාජය ප්‍රචණ්ඩත්වයට එරෙහිව ආරක්ෂණය කොට තැබිය හැකි ව්‍යවස්ථාවක් සඳහා පදනම සකස් කිරීමට කුමන සාධක බද්ධ කර ගත යුතු ද යන්න ගැනයි.

එබැවින් 4 වන කොටුවේ අඩංගු කරුණු සාරාංශයක් වශයෙන් පමණක් ප්‍රයෝජනවත් වනවා විනා මෙම ප්‍රශ්නයට අදාළ අවසාන වචනය ලෙස ඊට පෙනී සිටිය නොහැකිය. ඉහත දී සඳහන් කරන ලද සමහර ක්‍රියාමාර්ග සංශ්ලේෂණය කොට එමගින් මෙම වැදගත් වූ ක්ෂේත්‍රයේ කටයුතුවලට මැදිහත්වන අවස්ථාවේදී ප්‍රමුඛතා තීරණය කර ගැනීමට බලාපොරොත්තුවන වෘත්තිකයින්ට මගපෙන්වීම සඳහා එය පොදු ආකෘතියක් වශයෙන් ද ක්‍රියා කරයි.

නියත වශයෙන්ම, වැඩිදුරටත් විද්‍යාත්මක සහ අනුභූතික තත්ත්වයන්ට භාජනය විය යුතු රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය හා ස්ථාවර සාමය යන කරුණු අතර පවතින සම්බන්ධතාවය

සමග බැඳී පවතින විවෘත ක්ෂේත්‍ර තුනක් ගැන අපි නිගමනයට එළඹෙමු. එම කරුණු කතුවරයාගේ මතය අනුව අනාගතයේදී කෙරෙන්නා වූ න්‍යායාත්මක හා ප්‍රායෝගික පර්යේෂණ මාර්ග තුනක් අනුගමනය කළ යුතුය.

- ආරාචුල් පිළිබඳ සංස්කෘතියක දර්ශකයන් අදාළ මූලික පර්යේෂණ මේ කාරණයේ දී යුද්ධයේ පැටලී ඇති හෝ යුද්ධ ඇතිවීමට අවකාශ ඇති සමාජවලට පටහැණිව සාමකාමී ලක්ෂණ පෙන්නුම් කරන සමාජවල ගැටුම් ව්‍යාවර්තන යාන්ත්‍රණ සහ ආයතන පිළිබඳ විමසා බැලීමක් සහ සංසන්දනාත්මක පර්යේෂණයක් කිරීම අවශ්‍ය වේ.
- රාජ්‍ය කාර්ය සාධනයේ දුර්වලකම් අඩු කිරීම සඳහාත්, නීතියේ ආධිපත්‍යයට අනුපූරකයක් වීම සඳහාත් ආරාචුල් ඇති වීමට අවස්ථා සලස්වා දිය හැකි ව්‍යුහාත්මක හා සමාජමය අඩුපාඩු විසඳීම සඳහාත් විශේෂයෙන්ම සැලසුම්කරණ ලද ආරාචුල් විසඳීමේ සහභාගිත්ව ප්‍රවේශයන් ඇගයීම;
- යහ පාලනය පිළිබඳ නැවත සකස් කරන ලද හා පෝෂණය කරන ලද අංගයක් වශයෙන් ආරාචුල් පිළිබඳ සංස්කෘතිකයක් ක්‍රියාත්මක කිරීම, ආර්ථික සහයෝගීතාව සහ සංවර්ධනය සඳහා වූ සංවිධානය/ සංවර්ධන කමිටුව (OECD/ DAC) මෙන්ම වෙනත් බහු පාර්ශ්වීය සහ ද්වි පාර්ශ්වීය ක්‍රියාධරයින්ට මෙම සංස්කෘතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමට හැකිවිය යුතු වේ.

මේ පසුබිම තුළ තවමත් ඉතිරි වී තිබෙන ප්‍රශ්න සමහරක් වන්නේ;

- 'ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සාමය' යනුවෙන් වූ කිසියම් දෙයක් තිබේද, එසේ නම් එයට වැදගත් වන්නේ කිනම් කරුණු ද?
- පෙරළිකාරී සමාජමය සංක්‍රමණයක් සහ/හෝ වේගවත් වෙනස්වීමක් ඇති වකවානුවල ආරාචුල් සංස්කෘතියක් ස්ථාපනය කරන්නේ හෝ එය පවත්වාගෙන යන්නේ කෙසේද?
- බහු වාර්ගික සමාජයන් තුළ ආරාචුල් සංස්කෘතිකයක් ශක්තිමත් කිරීම සඳහා සක්‍රීය කළ හැකි විශේෂිත ආයතන, ව්‍යුහයන් සහ මාධ්‍යයන් කවරේද?
- බහුත්වවාදී සමාජ තුළ සාමකාමී සංවාදයක නිවැරදි ව්‍යුහයක් සහ ගතිකත්වයක් සෙවීමේදී අප යහ පාලනයක් පිළිබඳව වැඩි දියුණු කරන ලද සංකල්පයක රාමුවක් තුළ පොදු එකඟතාවක් සඳහා වූ හැකියාව ගොඩනගා ගන්නේ කෙසේද?
- අර්බුද වැළැක්වීමේ සහ ප්‍රවණ්ඩ ක්‍රියා සමනය කිරීමේ අර්ථයෙන් සහභාගිත්ව පාලනය ශක්තිමත් කිරීම සඳහා අනුවර්තනය කර ගත් ක්‍රම සහ විධි සමහරක් මොනවාද?

4 වන කොටුව
රාජ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ සහ ගැටුම් ව්‍යවහාරය පිළිබඳ ආකෘතියක්

		අර්බුද වැළැක්වීමේ සහ අඩු මට්ටමෙන් ප්‍රවණත්වයට නැඹුරු සංක්‍රමණික ක්‍රියාවලි අංග		
		උපායශීලී ප්‍රවේශ		
		සහභාගීත්වය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය	ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණ සහ මානව අවංකත්වය	ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණය
සිරස් නීත්‍යානුකූලභාවය	විශ්වාසනීය ආයතන	ග්‍රාමීය ජනතාවගේ සහභාගීත්වය	ජාත්‍යන්තර සහ ජාතියෙන් ඔබ්බට ගිය සුළු ජාතික කොටස් ආරක්ෂා කිරීමක්	බලයේ ඒකාධිකාරය (නැවත) ස්ථාපනය කිරීම. වාස්තවික සහ ආත්ම මූලික සිවිල් පාලනය
		සිවිල් සමාජය ශක්තිමත් කිරීම	විමධ්‍යගත කිරීම් මගින් වගකිව යුතු බව	සමාජමය අංශය මගින් අවම වශයෙන් සම්පත් භාවිතය සහ වෘත්තීයමය භාවය නගා ලීම
		සහභාගීත්ව ක්‍රියාවලියක් ලෙස ප්‍රජාතන්ත්‍රීකරණය	බල බෙදීමෙන් හා සන්ධිය ව්‍යුහයක් තුළින් සුළු ජන අනුකලනය	භෞතික ආරක්ෂාව (ජනතාව සඳහා)
		සංවාදයට නැඹුරු වූ අතරමැදි ආයතන	ව්‍යවස්ථානුකූල සහ අධිකරණ ප්‍රතිසංස්කරණ (මානව අයිතිවාසිකම්)	
		සමාජ සහ ආර්ථික සම්පත්වල සමබරතාවය සහ බෙදාහැරීම		
මිනිසුන්ගේ සහ පුරවැසියන්ගේ ප්‍රජාවක සමාජිකත්වය				
සිරස් නීත්‍යානුකූලභාවය				

7. ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ සහ වැඩිදුර කියවීම් සඳහා

Anderson, Mary B. 1999. *Do No Harm. How Aid Can Support Peace or War*, Boulder, Co.: Lynne Rienner Publishers Inc.

Baechler, Günther (ed.) 1997. *Federalism against Ethnicity?*, Chur/Zürich: Verlag Rüegger.

Baechler, Günther 1997. "Non-violent resolution of minority conflicts through federalism? The 'Charter of Basel,'" in Baechler, op. cit., 313 – 321.

Baechler, Günther 1999. *Violence Through Environmental Discrimination*, Dordrecht: Kluwer.

- Baechler, Günther 1999. *Transformation of Resource Conflicts: Approach and Instruments*, Basic Documents No. 3, Discussion Forum North-South, Bern: University of Bern, Centre for General Ecology.
- Baechler, Günther and Truger, Arno 1999. *Krisenprävention: Friedensbericht 1999*, Chur/Zürich: Verlag Rüegger.
- Ball, Nicole 1996. "The challenge of rebuilding war-torn societies," in Crocker et al., op. cit., 607-623.
- Bernhardt, Rudolf 1981. "Federalism and autonomy," in Dinstein, op. cit., 23-47.
- Brown, Michael E., Sean M. Lynn-Jones and Steven E. Miller (eds.) 1996. *Debating the Democratic Peace*, Cambridge Ma/London: MIT Press.
- Brzoska, Michael 2000. "The concept of security sector reform," in Wulf op. cit., 6-13.
- Center for Human Rights 1995. *National Human Rights Institutions: A Handbook on the Establishment and Strengthening of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights*, Professional Training Series No. 4, Geneva: United Nations.
- Chabal, Patrick 1998. "A few considerations on democracy in Africa," *International Affairs*, Vol. 74, No. 2, 289 – 303.
- Chalmers, Malcolm 2000. *Security Sector Reform in Developing Countries: an EU Perspective*, Ebenhausen: Stiftung Wissenschaft und Politik.
- Conference for Security and Cooperation in Europe (CSCE): *Second Conference on the Human Dimension of the CSCE – Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE Copenhagen 5 June - 29 July, 1990*.
- Crocker, Chester A. and Fen Osler Hampson with Pamela Aall (eds.) 1996. *Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict*, Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Diamond, Louise and John Mc Donald 1991. *Multi-track Diplomacy: A Systems Guide and Analysis*, Grinnell: Iowa Peace Institute.
- Dicke, Klaus 1995. "Konfliktprävention durch Minderheitenschutz? Möglichkeiten und Grenzen multilateraler und innerstaatlicher Rechtsgarantien," in Ropers and Debiel, op. cit., 233-256.
- Dinstein, Yoram (ed.) 1981. *Models of Autonomy*, New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Elazar, Daniel J. 1994. *Federal Systems of the World: A Handbook of Federal, Confederal and Autonomy Arrangements*, Harlow: Longman Group UK.
- Geller, Daniel S., David J. Singer 1998. *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ghebru, Bissrat and Thomas Kohler 1999. *Soil and Water Conservation and Management in Eritrea: Current Status and Trends*, Proceedings of the AEAS/University of Bern, Bern: University of Bern, Centre for Development and Environment.
- GTZ 2000. *Reform des Sicherheitssektors in Entwicklungsländern: Eine Analyse der internationalen Diskussion und Implementierungsmöglichkeiten der Reform mit Empfehlungen für die Technische Zusammenarbeit*, Eschborn: GTZ.
- Gurr, Ted Robert 1997. "Why do minorities rebel? The worldwide geography of ethno-political conflicts and their challenge to global security," in Baechler, op. cit., 3-14.
- Harris, Peter and Ben Reilly (eds.) 1998. *Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*, Stockholm: IDEA.
- Hayner, Priscilla B. 1995. "Fifteen truth commissions – 1974 to 1994; a comprehensive study," in Kritz, op. cit., 235-237.
- Heinrich, Wolfgang 2000. *Crisis Prevention in Practice. The Service Package of the GTZ, Module 2: Support For Local And Regional Institutions And Mechanisms For The Non-Violent Management of Conflicts (Draft Paper)*, Eschborn: GTZ.
- Heintze, Hans-Joachim 1994. *Selbstbestimmungsrecht und Minderheitenrechte im Völkerrecht*, Baden-Baden: Nomos.

- Heintze, Hans-Joachim 1997. "Wege zur konstruktiven Konfliktbearbeitung: Autonomie und Föderation," in Senghaas, op. cit., 444-463.
- Helman, Gerald B. and Steven R. Ratner 1993. "Saving Failed States," *Foreign Policy*, 89, 3-20.
- Holsti, Kalevi J. 1991. *Peace and War: Armed Conflicts and International Order, 1648-1989*, New York, NY: Cambridge University Press.
- Kelman, Herbert C. 2002. "Social-psychological contributions to peacemaking and peacebuilding in the Middle East," in Günther Baechler (ed.), *Promoting Peace The Role of Civilian Conflict Resolution*, Bern: Staempfli Publishers, 61-82.
- Kritz, Neil J. (ed.) 1995. *Transitional Justice: How Emerging Democracies Reckon With Former Regimes*, Washington DC: Institute of Peace Press.
- Kritz, Neil J. 1996. "The rule of law in the postconflict phase: building a stable peace," in Crocker et al., op. cit., 587-605.
- Laubacher-Kubat, Erika 1999. *Einnischung für den Frieden: Prävention und Bearbeitung ethnopolitischer Konflikte in der Gesellschafts- und Staatenwelt*, Chur: Rüegger.
- Leonhardt, Manuela 2000. *Conflict Impact Assessment of EU Development Cooperation with ACP Countries*, London: International Alert and Saferworld.
- Lijphart, Arend 1985. "Power-sharing in South Africa," *Policy Papers in International Affairs* No. 24., Berkeley, Ca.: University of California, Institute of International Studies.
- Mansfield, Edward D. and Jack Snyder 1996. "Democratization and the danger of war," in Brown et al., op. cit., 301 – 335
- Matlosa, Khabele 1998. "Democracy and conflict in post-apartheid southern Africa: dilemmas of social change in small states," *International Affairs*, Vol. 74, No. 2, 319-337.
- Muravchik, Joshua 1996. "Promoting peace through democracy," in Crocker et al., op.cit., 573-585.
- Nathan, Laurie 1999. *Security Sector Reform in New Democracies*, Paper presented at the International Conference on "The Contribution of Disarmament and Conversion to Conflict Prevention and its Relevance for Development Cooperation," Bonn, Bonn International Centre for Conversion and United Nations Office for Project Services, 30-31 August 1999.
- OECD Development Assistance Committee 1998. *Conflict, Peace and Development Cooperation on the Threshold of the 21st Century*, Paris: OECD Publications.
- Ropers, Norbert and Tobias Deibel 1995. *Friedliche Konfliktbearbeitung in der Staaten- und Gesellschaftswelt*, Bonn: Stiftung Entwicklung und Frieden.
- Senghaas, Dieter 1997. *Frieden Machen*, Frankfurt am Main: Edition Suhrkamp.
- Sisk, Timothy D. 1996. *Power-Sharing and International Mediation*, Washington DC: United States Institute of Peace Press.
- SLE 1999. *Food Security and Conflict. A Participatory Development Concept for the Integrated Food Security Programme Trincomalee Sri Lanka*, Berlin: SLE (Seminar für Ländliche Entwicklung).
- Soerensen, Georg 1998. *Democratization in the Third World: The Role of Western Politics and Research*, Paper presented at the Conference "Failed States and International Security: Causes, Prospects, and Consequences," Purdue University, West Lafayette, February 25-27.
- Tennyson, Ros 1998. *Managing Partnerships: Tools for Mobilizing the Public Sector, Business and Civil Society as Partners in Development*, London: The Prince of Wales Business Leaders Forum.
- Trujillo, Monica, Amado Ordonez and Carlos Hernandez 2000. *Risk-Mapping and Local Capacities: Lessons from Mexico and Central America*, Oxfam Working Papers, Oxford: Oxfam Publishing.
- World Bank 1998. *Conflict Prevention & Post-Conflict Reconstruction: Perspectives and Prospects*, Paris: The World Bank.
- Wulf, Herbert (ed.) 2000. *Security Sector Reform*, Bonn: Bonn International Center for Conversion.

